

KAVERIKOIRAT

kehitysvammaisten vapaa-ajantoimintana
ja osallisuuden tukijana

Ahvenjärvi-Mustonen Ritva,
Suutari Tarja & Virkkunen Tuula
Opinnäytetyö, Kevät 2016
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Ahvenjärvi-Mustonen, Ritva; Suutari, Tarja & Virkkunen, Tuula. Kaverikoirat kehitysvammaisten vapaa-ajantoimintana ja osallisuuden tukijana. Pieksämäki, kevät 2016. 52 s., 5 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyö oli työelämälähtöinen ja tuotettiin Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymälle (Kainuun sote). Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten kaverikoiratoiminta soveltuu vapaa-ajantoiminnaksi kehitysvammaisille tuettuun asumisyksiköön ja miten asukkaat kokivat kaverikoiratapaamiset. Tukeeko kaverikoiratoiminta kehitysvammaisten osallisuuden kokemusta?

Opinnäytetyön tarkoituksena oli myös kartoittaa, onko tälle toiminnalle tarvetta asumisyksikössä sekä selvittää asukkaiden ajatuksia ja toiveita koiravierailujen suhteen. Työn tavoitteena oli myös saada kootuksi sellaista tietoa, jonka avulla asumisyksikössä voidaan tulevaisuudessa kehittää asukkaiden vapaa-ajan ohjelmaa kaverikoiratoiminnan avulla.

Havainnointia tehtiin jokaisen kaverikoiravierailun aikana. Kaverikoiravierailuihin osallistuneet asukkaat haastateltiin yksilöhaastatteluin jokaisen koiravierailun jälkeen. Kyselylomakkeen avoimilla kysymyksillä haastateltiin asumisyksikön neljää ohjaajaa ja neljää koiraohjaajaa, kun kaikki kaverikoiravierailut oli tehty.

Havaitsimme koiravierailujen olevan odotettuja ja antavan vapaa-aikaan uutta tekemistä. Asumisyksikön ohjaajat olivat kokeneet koiravierailut positiivisina ja vähäisin järjestelyin mahdollista toteuttaa. Koiraohjaajat kokivat kaverikoiratoiminnan myönteiseksi kokemukseksi. He toivoivat, että toiminnasta tulisi jatkuva käytäntö.

Asiasanat: kaverikoirat, kehittämispainotteinen opinnäytetyö, kehitysvammaisuus, osallisuus, vapaa-aika

ABSTRACT

Ahvenjärvi-Mustonen, Ritva; Suutari, Tarja and Virkkunen, Tuula. Buddy dogs as a leisure time activity and supporters' of belonging for disabled people. 52 pages, 5 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki, spring 2016.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Bachelor of Social Services.

This study was working life oriented and produced for the social and health care of Kainuu region Federation of municipalities. The target group of this study were adults with intellectual disabilities who are supported and live individually in normal housing environment. This includes unobstructed functional apartment and adequate individual and needed services and support.

The aim of this study was to find out how the Buddy Dog Action is suitable for leisure time activity for the disabled people in the supported housing unit and how the people experience the buddy dog meetings. Does the buddy dog activity support the experience of the participation of the disabled people? Purpose of this study was to determine if there is need for this kind of activity and to clarify thoughts and wishes of the residents. The aim was to gather a research-based information that allows the housing unit to be developed in the future in terms of leisure time related to the buddy dog activity.

The evaluation of the study we did by observing the disabled people during the buddy dog visits and interviewing them afterwards. We interviewed the housing unit employees with an informal questionnaire after all the dog visits had been held.

We noticed that the dog visits were appreciated and they granted new leisure time activities. The housing unit employees found the dog visits positive and easy to arrange with limited resources and organizing. The dog instructors found the buddy dog action as a positive experience. They hoped that the activity would become a continuous practice.

Keywords: buddy dogs, practice-based thesis, mental disability, leisure, inclusion.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KEHITYSVAMMAISTEN VAPAA-AJANTOIMINNAN KEHITTÄMINEN.....	7
3 KEHITYSVAMMAISTEN ASUMINEN	9
3.1 Kehitysvammaisuus.....	9
3.2 Kehitysvammaisten asumispalvelut	10
3.3 Kehitysvammaisten asumisohjelma (KEHAS)	12
3.4 Vapaa-aika	13
3.5 Osallisuus.....	14
4 KAVERIKOIRATOIMINTA	17
4.1 Kaverikoira ja koiraohjaaja.....	17
4.2 Eläinten vaikutus ihmisiin	18
4.3 Eläinavusteinen terapia ja eläinavusteinen toiminta.....	19
5 AIKAISEMMAT OPINNÄYTETYÖT KAVERIKOIRATOIMINNASTA	21
5.1 Mikä ihmeen kaverikoira?: kaverikoiratoiminta tutuksi Jyväskylän alueen vammaisalan työntekijöille.....	21
5.2 Kaverikoiratoiminta erityislasten terveyden edistäjänä.....	22
5.3 Minä ja koirani – Koiran vaikutus toiminnalliseen hyvinvointiin.....	23
5.4 Kennelliiton kaverikoira kehitysprojekti	24
6 OPINNÄYTETYÖN TOIMINNALLINEN OSUUS	25
6.1 Toiminnan suunnittelu	25
6.2 Toiminnan toteutus	26
7 TOIMINNAN ARVIOINTI	28
7.1 Asukkaiden osallistava havainnointi	28
7.2 Asukkaiden yksilöhaastattelu	29
7.3 Asumisyksikön ohjaajien lomakehaastattelu.....	31
7.4 Koiraohjaajien lomakehaastattelu.....	33
8 TAVOITTEIDEN ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSET	35
9 POHDINTA	37
9.1. Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	38
9.2 Opinnäytetyön prosessi ja ammatillinen kasvu	40
9.3 Jatkokehittämisehdotukset.....	42

LÄHTEET	43
LIITTEET	48
LIITE 1: Kysely asumisyksikköön	48
LIITE 2: Esite	49
LIITE 3: Asukkaiden haastattelukysymykset	50
LIITE 4: Ohjaajien haastattelukysymykset	51
LIITE 5: Koiraohjaajien haastattelukysymykset	52

1 JOHDANTO

Kehitysvammaiset ihmiset asuvat yhä enenevässä määrin laitosasumisen sijasta tuetuissa asumisyksiköissä. Omassa asunnossa asuminen antaa vapaa-ajalle uuden merkityksen kehitysvammaisen elämässä. Tähän vapaa-ajan käyttämiseen halusimme opinnäytetyösämme vastata.

Opinnäytetyö sai alkunsa siitä, että yksi tämän opinnäytetyön tekijöistä on töissä tuetussa kehitysvammaisten asumisyksikössä, ja siellä on huomattu asukkaiden kaipaavan talon sisällä tapahtuvaa yhteistä vapaa-ajantoimintaa. Yhteinen toiminta lisää osallisuuden tunnetta ja ehkäisee arjen negatiivista rutinoitumista. Suunnitellessamme yhteisen opinnäytetyön tekemistä, päätimme tehdä kehittämispainotteisen opinnäytetyön, jonka tarkoituksena on tuetun asumisyksikön asukkaiden vapaa-ajan toiminnan kehittäminen ja asukkaiden tutustuttaminen kaverikoiratoimintaan. Kehitysvammaisilla ihmisillä on harvoin mahdollisuutta pitää omaa koira, joten kaverikoiratoiminnan tunnetuksi tekeminen asumisyksikön asukkaille tuntui meistä tärkeältä ja hyvältä ajatukselta. Tavoitteena oli selvittää miten kaverikoiratoiminta soveltuu vapaa-ajantoiminnaksi kehitysvammaisille asumisyksikössä ja miten asukkaat kokivat kaverikoiratapaamiset. Tukeeko kaverikoiratoiminta kehitysvammaisten osallisuuden kokemusta?

Saimme olla mukana järjestämässä ja organisoimassa Kajaaniin kaverikoiratoimintaa kehitysvammaisille. Pääsimme kehittämään kehitysvammaisten asukkaiden vapaa-ajan toimintamahdollisuuksia sekä tukemaan heidän osallisuuttaan. Opimme toimimaan kehitysvammaisten parissa, saimme kokemusta kolmannen sektorin toimintatavasta ja tutustuimme eläinavusteiseen vapaaehtoistyöhön. Organisointi- ja järjestämiskykymme kehittyivät tämän työn aikana ja opimme huomioimaan erilaisia yhteistyötahoja sekä kehitimme havainnointitaitojamme.

Esittelemme kaverikoiratapaamisten kulun ja käymme prosessia läpi suunnittelusta toteutukseen. Havainnoimme tapaamisia, haastattelimme asukkailta, asumisyksikönohjaajia sekä koiraohjaajia ja kerromme saamastamme palautteesta. Lopuksi arvioimme kaverikoiratapaamisten onnistumista ja sitä, saavutimmeko opinnäytetyömme tavoitteet.

2 KEHITYSVAMMAISTEN VAPAA-AJANTOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen opinnäytetyö, josta käytetään myös nimitystä toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on ohjeistaa, opastaa, järjestää tai järjeistää käytännön toimintaa sekä suunnitella, mallintaa ja toteuttaa kokonaan uusia palveluita tai tuotteita. Toiminnallisessa opinnäytetyössä keskeistä on käytännön toteutus ja siitä raportointi. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 33.) Opinnäytetyössä ammattikorkeakouluopiskelijan tulee osoittaa kykenevänsä yhdistämään ammatillisen teoreettisen tiedon ammatillisiin käytäntöihin. Opiskelijan on kyettävä pohtimaan oman alan ammattikulttuuria teorioiden ja siitä nousevien käsitteiden avulla. (Vilka & Airaksinen 2003, 41–42.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä on tärkeää saavuttaa myös asetetut tavoitteet. Tutkimuskäytäntöjä voidaan käyttää väljemmässä merkityksessä kuin tutkimuksellisissa opinnäytetyöissä, vaikka keinot tiedon keräämisen ovat samat. Toiminnallisissa opinnäytetyöissä saadun tiedon laatu pyritään turvaamaan käyttämällä valmiita tutkimuskäytäntöjä. (Vilka & Airaksinen 2003, 9, 57, 154.)

Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden teimme tuetussa asumisyksikössä, jossa asukkaita on kymmenen ja he ovat muuttaneet siihen kesän 2014 aikana kahdesta eri ryhmäkodista. Kahden yhdistyneen ryhmäkodin asukkaat ovat entuudestaan tuttuja jo vuosien takaa, mikä oli hyvä asia yhdistymisen kannalta ja toi osaltaan turvallisuuden tunnetta kaikille asukkaille uudessa tilanteessa. Asukkaiden ikäjakauma on 33–70 vuotta. Asukkaat asuvat kolmioissa kahdestaan, ja heillä on käytössä omat makuuhuoneet sekä yhteisinä tiloina olohuone, keittiö ja peseytymistilat. Asumisyksikössä on töissä pääsääntöisesti kymmenen ohjaajaa ja he tekevät kaksivuorotyötä aamu- ja iltavuoroissa viikon jokaisen päivänä. Hyvin tiimiytynyt työyhteisö antaa asukkaille heidän tarvitsemansa tuen ja ohjauksen. Jokaisella asukkaalla on vastuuhjaajapari. Vastuuhjaajuus painottuu asukkaiden asioihin ja ammatilliseen kohtaamiseen. Asukkaiden itsemääräämisoikeus ja asiakaslähtöisyys ovat keskiössä. (Asumisyksikön oma tietokanta 2015.)

Harrastuksilla on tärkeä rooli ihmisen elämänlaadun kannalta. Mielekäs tekeminen rytmittää päivittäistä ajankäyttöä, mitkä antavat henkilölle mielihyvää ja tunteen hauskaasta tekemisestä. (Eriksson 2008, 77). Kaiken harrastamisen ei tarvitse olla kallista tai edes

maksullista. Kehitysvammaiset ihmiset itse pitävät harrastuksia tärkeinä ja toivovat lisää vapaa-ajan toimintaa ja liikuntapalveluja. Joillekin voi olla tärkeää, että löytää ihmisen, jonka kanssa voi harrastaa, kun taas joku toinen haluaa käyttää vapaa-aikansa itseään varten. Varsinkin paljon tukea tarvitsevalle henkilölle yksin lähteminen voi olla vaikeaa. Harrastamista tukevien henkilöiden, henkilökohtaisen avustajan, saattajan tai kaverin puuttuminen voi muodostua jopa harrastamisen esteeksi. (Kehitysvammaliitto 2014.)

Aikuisen kehitysvammaisen voi olla vaikeaa löytää sopivia harrastuksia ilman tukea ja ohjausta. Tällöin vapaa-aikaan saattaa muodostua tyhjiö itsenäisesti tai tuetusti asuvalle henkilölle. Ohjaajan tehtävänä on tarjota monenlaisia vaihtoehtoja ja esitellä rohkeasti uusia, ennen kokemattomia harrastus mahdollisuuksia. (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 228.) Vapaa-ajan toiminnan kehittäminen ja toteuttaminen onnistuu hyvällä yhteistyöllä. Yhteistyökumppaneina voivat olla esimerkiksi vammaisjärjestöt ja urheiluseurat. Suurella osalla kehitysvammaisista ei ole palkkatyötä tai edes mahdollisuutta työskennellä, joten vapaa-aika ja mielekäs tekeminen korostavat elämänlaatua. (Eriksson 2008, 77.)

Käytännöstä nousevaa tietoa tarvitaan kehitysvammatyössä. Sitä tietoa saadaan työskentelemällä kohderyhmän parissa, perehtymällä aikaisempiin tutkimuksiin ja miettimällä kehittämisvaihtoehtoja muiden toimijoiden kanssa. Kehittämistoiminta sallii tämän kaltaisen tiedontuottamistavan. (Toikko & Rantanen 2009, 20–21.)

Kaverikoiravierailujen pääkohderyhmät ovat vanhukset, kehitysvammaiset ja lapset. Koiraohjaajat koirineen käyvät tapaamassa asiakkaita esimerkiksi laitoksissa, kouluissa ja päiväkodeissa. Kehittämistehtävässämme kaverikoiriin tutustuvat asumisyksikön kehitysvammaiset asukkaat. Kaverikoiriin tutustumisen toivomme tuovan yhteistä vapaa-ajan tekemistä kohderyhmällemme. Opinnäytetyön tekeminen kehitysvammaisten asumisyksikköön tuntui meistä mielekkäältä, koska talon sisäiset yhteiset vapaa-ajantoiminnat asumisyksikössä eivät olleet vielä selkeytyneet. Valitsimme kaverikoiratoiminnan, koska koirien kanssa oleminen oli asukkaiden toiveena ja Kainuun alueella kaverikoiratoimintaa on toteutettu enemmän muiden ryhmien, kuten vanhusten ja lasten parissa. Halusimme saada selville, soveltuuko kaverikoiratoiminta kehitysvammaisten vapaa-ajan toiminnaksi tässä kyseisissä tuetussa asumisyksikössä. Samalla voimme innostaa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia ja työyhteisöä huomaamaan eläinavusteisen työskentelyn mahdollisuudet kehitysvammaisten parissa.

3 KEHITYSVAMMAISTEN ASUMINEN

Kainuun sotien alueella asui vuoden 2014 lopussa tilastokeskuksen väestötilaston mukaan 76 119 asukasta. Kehitysvammaisuuden yleisyys väestössä on nykytiedon perusteella noin 1,0 %. Palveluiden piirissä Kainuussa oli kehitysvammaisia henkilöitä yhteensä 662 ja heidän osuus väestöstä on 0,86 %, mikä on suunnilleen maan keskiarvoa. (Heikkinen 2015a.) YK:n yleissopimus takaa vammaisille henkilöille oikeuden tasa-arvoon, osallisuuden, yhdenvertaisuuteen ja esteettömyyteen (Suomen Invalidiliitto i.a). Yleissopimus myös puolustaa vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia yksilölliseen asumiseen (Ekmark, Heiniluoma, Huotari, Leino & Puranen 2010, 10).

3.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammalla tarkoitetaan ymmärtämisen ja käsityskyvyn alueella olevaa vammaa. Uusien asioiden oppiminen ja käsitteellinen ajattelu voi olla kehitysvammaiselle vaikeaa, silti he voivat yksilöinä oppia monia asioita samalla tavalla kuin muutkin ihmiset. Heillä on oma persoonallisuus, omat vahvuudet, mahdollisuudet ja kyvyt, jotka on löydettävä sekä tarvittaessa tuettava. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 165.)

Kehitysvammaisuutta esiintyy eriasteisena ja se vaikuttaa ihmisen kykyyn ymmärtää erilaisia tapahtumia ja asioita. Kehitysvammaiselle henkilölle uusien asioiden oppiminen ja käsitteellinen ajattelu on tavallista vaikeampaa. Hän kehittyy taidoissaan pitkin normaalia kehityskulkua, mutta edistymistä tapahtuu hitaammin. Ihmisen persoonallisuuden muotoutumiseen vaikuttavat ympäristö, elämäkokemukset ja oppiminen. Motivoiva ja virikkeellinen ympäristö rohkaisee kehitysvammaista ihmistä toimimaan aktiivisesti ja se edistää myös tunne-elämän tasapainoa. (Mäki 2006, 4, 6.)

Kehitysvammaisen henkilön toimintakyky on usein moniulotteinen ja koostuu monien tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Yksilöllisiä ominaisuuksia ovat fyysinen ja psyykkinen suorituskyky ja terveydentila. Vuorovaikutustekijöistä osallistuminen, vuorovaikutus ja

sosiaaliset roolit edesauttavat toimintakykyä sekä saatavilla oleva apu ja tuki. Toimintakykyyn yksilön ulkopuolisista tekijöistä vaikuttavat toimintaympäristö, sen fyysiset ominaisuudet ja toimintasäännöt. Henkilön hyvät psyykkiset voimavarat ja hänen lähiverkostonsa voimaantumista tukeva asenne vahvistavat toimintakykyä, vaikka hänen fyysiset toimintakyvyn rajoitukset olisivatkin suuria. Alistava, holhoava kohtelu ja itsemääräämisen rajoittaminen voivat latistaa pystyvänkin ihmisen toimintakyvyn. (Seppälä 2015.)

Erityshuollon tarkoituksena on edistää henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista, tukea hänen toimeentuloaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpitoa. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977). Vamman aiheuttamia haittoja voidaan vähentää tukemalla niitä itsenäisen elämän taitoja, joita vamma rajoittaa. Toimintakyvyn ja tukitoimien tulee olla tasapainossa, koska liiallinen tuki aiheuttaa opittua avuttomuutta ja liian vähäinen tuki kuntoutumisen tavoitteiden saavuttamattomuutta. Yksilöllinen, tarpeenmukainen tuki ja palvelut auttavat kehitysvammaista ihmistä elämään hyvää, hänelle luontaista, itsenäistä elämää yhteiskunnan tasa-arvoisena jäsenenä. (Malm ym. 2004, 165–166.)

3.2 Kehitysvammaisten asumispalvelut

Kehitysvammaiset ovat heterogeeninen ryhmä. Kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus omaan kotiin, kuten muillakin ihmisillä, avun ja tuen tarpeen laajuudesta riippumatta. Tämä asettaa haasteita sekä kehitysvammaisten asumisen että palvelujen järjestämiselle. Osa kehitysvammaisista ei tarvitse lainkaan apua elämänsä järjestämiseen ja osa tarvitsee koko elämänsä ajan toisen ihmisen apua. Palveluita järjestävien organisaatioiden näkökulmasta kehitysvammaisten asumisen ja palveluiden järjestäminen riippuu lisäksi paikallisista olosuhteista ja -palvelurakenteesta. Asuminen tulee järjestää normaalissa ympäristössä hyödyntämällä normaalia asuntokantaa aina kun se on mahdollista. Pitkällä aikavälillä tämä on myös taloudellisesti kestäväntä. (Ripatti 2011, 3, 18.)

Asumisen palvelut on tarkoitettu kehitysvammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat tilapäishoitoa, asumisvalmennusta tai pitkäaikaista asumista tukevaa palvelua. Tavoitteena on tuottaa mahdollisimman turvallista, itsenäistä ja yksilöllistä asumista asiakkaan ikä

sekä kyvyt huomioon ottaen. Asiakkaan ja/tai hänen perheensä kanssa laaditaan yhteistyössä suunnitelma, jossa määritellään tarvittavat tukitoimet ja palvelut (Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 2016a.)

Palveluasuminen on tarkoitettu henkilölle, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee toisen henkilön apua päivittäistä toiminnoista suoriutumisessa jatkuvaluontoisesti. Avun tarve on riippumaton vuorokauden ajoista ja voi olla erityisen runsasta, mutta ei vaadi laitoshoidoa. Palveluasuminen voi toteutua palvelutaloissa, pienemmissä palvelukodeissa tai kotiin annettavin palveluin ja tukitoimin, jonne järjestetään tarvittavat tukipalvelut. Palveluasumiseen kuuluvat asunto ja asumiseen liittyvät palvelut, jotka mahdollistavat kehitysvammaisten henkilöiden normaalin ja itsenäisen asumisen. Palveluasumisella omassa kodissa pyritään siihen, että henkilö voisi asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Erityistä painoarvoa on annettava henkilön itsemääräämisoikeudelle ja hänen mielipiteilleen. (Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 2016b.)

Tuettu asuminen on hyvä vaihtoehto silloin, kun henkilö tarvitsee ohjausta ja tukea siihen, että kykenee asumaan itsenäisesti omassa kodissa. Ensin hänelle voidaan tarjota asumiseen tukiasunto, josta hänellä kuntoutumisen myötä myöhemmin mahdollisuus siirtyä itsenäisemmän asumisen muotoon. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015c.) Tuettu asumismuoto on tuettua elämistä, koska palveluissa tuetaan kehitysvammaisen ihmisen kotoon asumista ja osallistumista yhteisön toimintaan. Aukkaat ovat kokonaisvaltaisesti aktiivisia ja täysivaltaisia. Kehitysvammaisella ihmisellä on oikeus valita oma asumismuotonsa, elämäntapansa, paikkakunta ja asuinkumppani. Myös vaikeavammaisten ihmisten tuettu asuminen on mahdollista, mutta heidän kohdalla haasteen voi muodostaa oikeanlaisen tuen järjestäminen. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2008.)

Laitoshoidoa järjestetään eri-ikäisille kehitysvammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat ympärivuorokautista kokonaisuhoitoa. Laitoshoidon sisältöön sisältyy asumisen ja terveydenhoidon lisäksi yksilöllinen tarpeen mukainen hoito ja ohjaus. Pysyvän hoitokotiasumisen taustalla voi olla esimerkiksi monivammaisuus, pitkäaikaissairaus tai vaikeasti tulkittava käyttäytyminen. Henkilön asumista ei ole silloin tarkoituksenmukaista järjestää hänen

omassa kodissaan. Laitoshoidossa tarjotaan pitkäaikaista sekä lyhytaikaista hoitoa. Laitoshoidon tavoitteena on myös asumisen kodinomaisuus sekä hyvän elämänlaadun turvaaminen. (Espoo 2012.)

3.3 Kehitysvammaisten asumisohjelma (KEHAS)

Valtioneuvosto teki 21.1.2010 periaatepäätöksen ohjelmasta kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi. Kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllistä asumista ja palvelujen turvaamista koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen tavoitteena on määritellä ohjelman seuraava vaihe ja linjata laitosasumisen asteittaisen lakkauttamisen toimenpiteet sekä asumisen tukemiseksi tarvittavien palvelujen kehittäminen. Päämääränä on, että vuoden 2020 jälkeen laitoksissa ei asu kehitysvammaisia. Laitosasumisen lakkauttaminen edellyttää, että laitoshoidon korvaavia yksilöllisiä palveluja on olemassa kunnissa. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2016a.) Kainuun alueellisessa suunnitelmassa sitoudutaan laitoshoidon lakkauttamiseen vuonna 2018 ja ohjelma sisältää viisi toimenpidealuetta:

1. Vammaisten henkilöiden ja heidän läheistensä osallisuuden sekä oikeuksien varmistaminen
2. Vammaisten lasten oikeuksien varmistaminen
3. Palvelujen kehittäminen
4. Laitosasumisen lakkauttaminen
5. Osaamisen varmistaminen ja hallinnonalojen välinen yhteistyö (Heikkinen 2015b.)

Kainuun sotessa on vireillä Kainuun alueen kehitysvammaisten henkilöiden asumiseen ja siihen liittyvien palveluiden suunnitelman päivittäminen vuosille 2015–2020. Suunnitelmassa kuvataan kehitysvammaisten henkilöiden palveluiden nykytilanne sekä lähitulevaisuuden kehittämiskohteet ja painopistealueet, joilla vastataan valtakunnallisen kehitysvammaisten asumisohjelman (KEHAS) tavoitteisiin Kainuussa. Keskeisenä periaatteena on, että kehitysvammaiset henkilöt voivat elää ja asua kuntalaisena muiden kunta-

laisten joukossa. (Heikkinen 2015c.) Oikeus yksilölliseen asumiseen on myös perusteltavissa Suomen vahvalla sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännöllä. (Ekmark ym. 2010, 10).

Kuopion hiippakunnan piispa Jari Jolkkonen pitää oikeana kehityssuuntana, että Suomessa ollaan siirtymässä kehitysvammaistenkin osalta laitoksista tuettuun palveluasumiseen. Siellä heitä tuetaan siihen, että he opettelevat pitämään huolta itsestään, tekemään kotitöitä, viettämään itse vapaa-aikaa ja myös päättämään itseään koskevista asioista niin paljon kuin mahdollista. (Huusko 2015.)

3.4 Vapaa-aika

Vapaa-aika on sellaista aikaa, joka jää vapaaksi kun on hoidettu työ, kotiaskareet ja itsensä huolehtiminen. Yleensä vapaa-ajan tekemiset tulisi jokaisen itsensä voida valita omien mieltymystensä mukaan. Tekemisen tulisi olla rentouttavaa, mielekästä ja virkistävää. Henkilön tulisi voida tunnistaa omia kiinnostuksen kohteita ja viettää vapaa-aikaa, joko yksin tai muiden seurassa. Sosiaalisella tuella tai sosiaalisilla kontakteilla on tärkeä rooli silloin, kun puhutaan vapaa-ajasta, mutta kaikkien kanssa ei luoda läheisiä ihmissuhteita. Vammaisille henkilöille erilaiset vapaa-ajan aktiviteetit ovat erittäin tärkeitä, sillä ne saavat aikaan tunteen merkityksellisestä tekemisestä, itsearvostuksesta ja sosiaalisesta kyvykkyydestä. Harrastusten parissa on mahdollisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja ystävyyssuhteiden luomiseen. Erilaisten harrastusaktiviteettien sosiaaliset vaikutukset lisäävät yksilön hyvinvointia. Lähisukulaiset tai muut hoitajat voivat tarjota tukea näissä harrastuksissa tai niihin voidaan rohkaista osallistumaan. (Eriksson 2008, 87, 95.)

Yksityiselämän puitteissa on mahdollista viettää sen kaltaista vapaa-aikaa, joka vastaa mielenkiintoa ja antaa sekä yksilöllistä että sosiaalista tyydytystä. Fyysinen tai psyykinen vamma voi asettaa rajoja siihen, minkälaisia aktiviteetteja henkilö voi harjoittaa. Hän voi kuitenkin harjoittaa niitä itsenäisesti, ilman esteitä muiden ihmisten taholta. (Eriksson 2008, 96.)

Asumisyksikön asukkaat ovat suhteellisen aktiivisia vapaa-ajan ja kulttuuripalvelujen käyttäjiä. Myös hallinnollisella tasolla erityis- ja vähemmistöryhmien taide- ja kulttuuripalveluihin liittyvä saavutettavuus nähdään tärkeäksi asiaksi. Näiden palvelujen saavutettavuutta käsitellään Opetus- ja kulttuuriministeriön taiteen ja kulttuurin saavutettavuuteen liittyvässä loppuraportissa. Raportissa saavutettavuus määritellään esteettömyyttä edistyksellisempänä asiana. Kehitysvammaisia henkilöitä ajatellen se tarkoittaa muun muassa informaation, laitteen, ohjelman tai palvelun käytön yksinkertaisuutta, huolimatta henkilön ominaisuuksista. Ominaisuuksilla tarkoitetaan esimerkiksi toimintarajoitetta tai varallisuutta. Saavutettavuus lisää myös kaikkien henkilöiden yhdenvertaista osallisuutta. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät oikeudet ovat kaikille ihmisille kuuluvia perus- ja ihmisoikeuksia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 10, 15.)

3.5 Osallisuus

Osallisuudella tarkoitetaan, että henkilöllä on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäntilanteeseen. Kehitysvammaisen henkilön kohdalla on tärkeää osallisuus arjen toimintoihin. Monipuolisen ja aktivoivan toiminnan kautta voidaan kehittää henkilön tietoisuutta ympäristöstään ja omasta itsestään sekä hyödyntää muun muassa hänen motorisia valmiuksiaan. (Mäki 2006, 3.)

Kansalaisten osallisuuden turvaamiseksi on laadittu erilaisia selontekoja ja lakeja. Suomen perustuslaissa 14§ esimerkiksi sanotaan, että julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. (Suomen perustuslaki 1999). Osallisuus tarkoittaa yhteisöön liittymistä, kuulumista siinä vaikuttamista ja voi tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Osallisuutta yhteiskunnassa ovat mahdollisuus terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Osallisuutta on riittävän tiedon saaminen sekä suunnitteluun ja päätöksentekoon osallistuminen. Osallisuuden kokemuksen jokainen kokee henkilökohtaisesti. (Ruuskanen & Eskelinen 2013, 3.)

Kehitysvammaliiton tavoite on, että kaikki voivat vaikuttaa omaan elämäänsä ja osallistua tasa-arvoisina yhteiskunnan toimintaan. Lain vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1. § tarkoituksena on edistää vammaisen henkilöiden edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Vammaisten henkilöiden tarvitsemat palvelut ja tukitoimet järjestetään siten, että ne tukevat heidän omatoimista suoriutumistaan. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987.)

Osallisuuden käsite liittyy yhteisöön osallistumiseen ja siinä osallisena olemiseen. Sosiaalinen osallisuus tuottaa ihmisille hyvinvointia ja terveyttä, koska osallisuus luo mielekästä merkitystä elämään. Osallisuuteen kuuluvat esteettömyys ja yhdenvertaisuus. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016b.) Kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia. Kaikilla on oltava yhtäläiset mahdollisuudet elää ja toimia yhteiskunnassa. Syrjintää ei tule sallia missään olosuhteissa. Käytännössä vammaisten ihmisten ei kuitenkaan ole mahdollista käyttää täysimääräisesti oikeuksiaan ja vapauksiaan tai täyttää velvollisuuksiaan. Yhteiskunnan rakenteelliset esteet ja vallitsevat asenteet rajoittavat vammaisten ihmisten itsenäistä suoriutumista, itsemääräämisoikeutta sekä yhteiskunnallista osallisuutta kaikkina ikäkausina. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2010, 3.)

Sosiaalinen osallisuus ja inklusio on myös tietoinen vammaispoliittinen tavoite, jossa pyritään syrjinnän ja ulossulkemisen ehkäisemiseen rakenteellisella ja arkielämän tasolla. Vähennetään laitosasumista, suunnitellaan ja rakennetaan sen kaltaisia asuntoja, joissa vammaiset henkilöt kykenevät elämään ihmisinä muiden joukossa. Tavoitteena on parantaa vammaisten ihmisten osallisuutta yhteiskunnassa näiden rakenteellisten muutosten myötä. Arjen mikrotasoilla sosiaalinen osallisuus näkyy ennen muuta siinä, kuinka paljon omaehtoista toimijuutta siihen sisältyy. Omaehtoinen toiminta ja itsemääräämisoikeus päivän kulkuun ja arjen askareisiin nähden onnellistuttavat vammaisen henkilön elämää ja tekevät siitä mielekästä. (Eriksson 2008, 176.)

Kehitysvammaisten osallisuutta voidaan tarkastella yhteiskunnallisesta asemasta tai arjessa selviytymisen ja toimintakyvyn näkökulmasta. Kehitysvammaisten integroituminen vaatii heiltä itseltään, mutta myös yhteisöltä sopeutumisvalmiuksia ja erilaisuuden sekä

poikkeavuuden kohtaamista. Kehitysvammaisten osallisuus rakentuu siis annetun, osallistuvan ja kokemuksellisen jäsenyyden perusteella. Sosiaaliset ja vuorovaikutukselliset taidot ja kyvyt, kuten avoimuus, aktiivisuus ja kommunikaatio rakentavat yksilölliset osallistumisvalmiudet. Ne haastavat muun yhteisön osallistumisvalmiudet sekä muun yhteisön huomioimaan kehitysvammaisten tarpeet. (Häkkinen 2011, 21.)

Asumisyksikössä asukkaat osallistuvat arjen toimintojen suorittamiseen, kuten ruuanlaittoon ja pöydän kattamiseen. He saavat siten tuntea olevansa tärkeitä sekä kokea onnistumisen iloa. Kehitysvammaisilla ihmisillä on samanlainen oikeus mieluisan vapaa-ajan viettoon, kuten kaikilla muillakin ihmisillä. Heillä on myös oikeus kertoa mielipiteensä, miten he haluavat vapaa-aikaa viettää. Ryhmään kuuluminen on osallisuuden tunteen vuoksi tärkeää.

4 KAVERIKOIRATOIMINTA

Kaverikoiratoiminta on Suomen Kennelliiton järjestämää eläinavusteista toimintaa ja sen ideana on tuoda terapeutista iloa sekä lämpöä mahdollisimman monelle ihmiselle. Kaverikoiratoiminnan toimintamalli on kehitetty niin, että tavalliset perhekoirat omistajineen voivat vieraillla erityisryhmien, kuten vammaisten, lasten ja vanhuksien luona. Omistajat ja kaverikoirat ovat vapaaehtoisia, eikä toiminnassa ole kyse ammattimaisesta terapiasta. Suomen Kennelliitto on perustettu vuonna 1889 ja se on pohjoismaiden vanhin koirajärjestö. Kaverikoiratoiminta alkoi Suomessa 2001, kun avustajakoiraopettaja Leena Rajala yhdessä Kennelliiton kanssa halusi aloittaa Suomessakin toiminnan, jonka avulla koirat tuottaisivat positiivisia vaikutuksia erityisryhmille. Kaverikoira-nimike on Kennelliiton rekisteröimä tuotemerkki. Kaverikoiratoimintaa on ympäri Suomen, ja toiminta on jaettu alueellisiin yhdistyksiin. Toiminnassa on tällä hetkellä mukana lähes tuhat koiraomistajineen ympäri Suomen. (Suomen Kennelliitto 2013a.)

Kainuun alueen kaverikoirat on aloittanut toimintansa vuonna 2012 lokakuussa. Tällä hetkellä vierailuja tehdään säännöllisesti Kajaanissa, Sotkamossa ja Suomussalmella. Aktiivisia ohjaajia vuonna 2014 oli 24 ja aktiivisia koiria 32. Koirasta ja ohjaajasta käytetään nimitystä koirakko. (Toimintasuunnitelma 2015.) Toiminta on vapaaehtoista ja palkatonta, eikä koirakoille makseta kulukorvauksia. Kaverikoiratoiminnassa huomioidaan osapuolten turvallisuus ja mukavuus yhteistyössä alan ammattilaisten kanssa. Kaverikoiratoiminnan lähtökohtana on, että kohtaamistilanteesta nauttivat ja saavat hyvän mielen kaikki osapuolet: asiakas, koiranohjaaja ja koira. Kennelliitto on rekisteröinyt kaverikoira-tavaramerkin patentti- ja rekisterihallitukseen. Kaverikoira-nimeä voivat käyttää ainoastaan Kennelliiton ryhmissä toimivat koirakot. (Suomen Kennelliitto 2013b.)

4.1 Kaverikoira ja koiranohjaaja

Kaverikoiratoimintaan voi liittyä mukaan kuka tahansa henkilö, jolla on todellinen ja aito halu tuottaa iloa ihmisille koiransa kanssa, kunhan koiralta ja ohjaajalta vaadittavat edellytykset täyttyvät. Koiran ohjaajan tulee olla täysi-ikäinen ja kiinnostunut toiminnasta.

Koiralta vaaditaan kahden vuoden ikää ja sen on oltava perusterve ja ihmisystävällinen. Ohjaajalla täytyy olla luottavainen suhde koiraansa ja hänen on hallittava koiransa ja tunnettava koiran taustat. Koira ei saa olla arka tai aggressiivinen. Ohjaajat perehdytetään toimintaan kaverikoiratoiminnan kurssilla ja he tutustuvat toimintaan aluksi ilman omaa koira. Lisäksi koirat testataan ennen koirakon osallistumista toimintaan. Kaverikoiran tunnistaa oranssista huivista ja ohjaajan nimikyltistä. (Säkkinen & Tumelius 2013, 9–12.)

Koulutuksen avulla ohjaajalle annetaan valmiuksia erilaisten asiakasryhmien kohtaamiseen, koiran käyttäytymiseen ja sen tulkitsemiseen, sekä koiran ohjaamiseen vierailutilanteissa. Kaverikoiran hyvinvoinnin kannalta on huolehdittava siitä, että liian tiheillä käynneillä ei saa aiheuttaa koiralle stressiä. Koiraohjaajan tulee tuntea koiransa hyvin, ja hänen tehtävänsä on tukea koira vierailujen aikana. Ohjaajan tehtävä on havainnoida ja ymmärtää, milloin koira ei enää viihdy vierailulla, näin taataan turvallinen hetki sekä koiralle että asiakkaalle. Maksimikäyntitiheys on yksi kerta viikossa. (Suomen Kennelliitto 2013c.)

Rikkautena kaverikoiratoiminnassa on erikokoiset, näköiset ja rotuiset koirat. Ihmisillä on erilaisia mieltymyksiä ja muistoja erilaisista koirista, joku haluaa rapsutella isoa koira ja toinen ottaa pikkukoiran syliin. Asiakkaalle voi olla merkitystä sillä, miltä koiran turkki tuntuu. Vierailukohteen tilat voi määrittellä sen minkä kokoisia koiria sinne voi viedä. (Muros 2013.)

4.2 Eläinten vaikutus ihmisiin

Kaikilla ihmisillä ei ole mahdollisuuksia pitää eläimiä kodeissaan. Heillä voi olla sairauksia, allergioita ja liikuntavaikeuksia, jotka estävät lemmikin pidon. Ja he saattavat asua laitoksissa, joissa ei ole eläimiä. Ihmisille voidaan antaa paljon iloa ja mielihyvää tuomalla eläin heidän luokseen. Hetkellisten kohtaamisten aikaansaamat mielihyvän vaikutukset voivat olla monitasoisia ja syvällisiä. (Ikäheimo 2013, 5.)

Nisäkkäiden läheisyys vaikuttaa ihmisten aivojen kemiaan ja sitä kautta koko hyvinvointimme. Jos ihmissuhteet ovat puutteellisia tai niihin liittyy traumaattisia kokemuksia,

eläinten merkitys korostuu. (Laukkanen 2013, 22.) Altschiller (2011) on tutkimuksessaan todennut etenkin koirien tekevän meidät ihmiset onnellisimmiksi, terveemmiksi ja sosiaalisemmiksi. Eläimet terapeuttisena ja hyvinvointia lisäävänä tekijänä, ovat omalta osaltaan olleet vaikuttamassa siihen, että eläimiä on haluttu tuoda myös esimerkiksi kehitysvammaisten asumisyksiköihin. (Moilanen & Surkka 2011, 11.) Suomessa ja ulkomailla on todettu koiravierailujen aiheuttavan positiivisia, fysiologisia ja psyykkisiä vaikutuksia. On muun muassa todettu, että verenpaine alenee, kipupotilaat unohtavat kivut ja tarvitsevat vähemmän lääkitystä kun huomio kiinnittyy koiriin. Dementiapotilaiden muisti palautuu hetkellisesti, kehitysvammaisten motoriikka paranee koirien kanssa touhutessa sekä erityisluokkien lasten kommunikaatio- ja ryhmäyötaidot kohenevat koiran ollessa ryhmän jäsenenä. (Suomen Kennelliitto i.a.)

Kaikki ihmiset eivät tunne myönteisiä tunteita eläinten lähellä (Laukkanen 2013, 33). Koirapelkoinen ihminen voi alkaa tuntemaan pelkoa nähdessään koiran, mutta pelkoa voi esiintyä pelkän äänen tai mielikuvan vuoksi. Usein koirapelkoa aiheuttaa suuret ja vihaisen näköiset koirat, mutta myös tutut, pienet ja ystävälliset koirat pelottavat. Koirapelkoiselle ystävällisenkin koiran käytös voi tuntua uhkaavalta, jos itse on peloissaan tai en tunne koirien käyttäytymistä. (Pelko pois i.a.) Koiravierailu saattaa estyä, jos koira ei tule jostain syystä toimeen jonkun muun osallistuvan koiran kanssa tai pelkää poikkeavasti käyttäytyvää asiakasta. Jos asiakaskohteessa jollakin on paha allergia se myös rajaa osallistumista. (Kontkanen 2012, 25.)

4.3 Eläinavusteinen terapia ja eläinavusteinen toiminta

Eläinavusteinen terapia on kuntoutuksen ammattilaisen ohjaamaa tavoitteellista toimintaa, jossa eläin on osa hoito- tai kuntoutusprosessia. Prosessin tarkoituksena on ihmisen sosiaalisen, fyysisen, emotionaalisen tai kognitiivisen hyvinvoinnin edistäminen. Terapia voi luonteeltaan olla yksilö- tai ryhmäterapiaa, jossa käyntien pituus on ennakkoon sovittu. Eläinavusteisella terapialla on selkeät yksilö- tai tilannekohtaiset tavoitteet ja edistymistä seurataan tarkasti dokumentoimalla ja arvioimalla. Eläimen ohjaaja on terveyden- ja sosiaalihuoltoalan tai kasvatuksen asiantuntija ja hänellä tulee olla erityinen

asiantuntijuus sekä eläinavusteisen alan harjoitustutkinto. Eläinavusteisesta terapiasta peritään palkkio tai palkka ja eläimen tulee olla tehtävänsä soveltuva. (Ikäheimo 2013, 11.)

Eläinavusteinen terapia (Animal Assisted Therapy) tunnetaan myös nimellä seuraeläinten ja lemmikkieläinten vierailut. Tarkoituksena on parantaa ihmisten sosiaalista, emotionaalista, fyysistä ja kognitiivista toimintakykyä sekä lievittää levottomuutta. Eläinten kanssa toimiminen lisää terveyttä ja hyvinvointia sekä alentaa verenpainetta. Sillä on myös suotuisia vaikutuksia ahdistuksen vähenemiseen, yksinoloon ja se parantaa henkistä elämänlaatua. Lemmikin vierailu tarjoaa vuorovaikutusta, joka edistää positiivisia tunteita, lisää luottamusta ja vähentää surun sekä vihan tunteita. Eläimet voivat luoda paranemisen tunnetta, tukea ja lohtua niille, jotka ovat fyysisesti, henkisesti tai emotionaalisesti heikkoja. (Ernst 2014.) Suomen Kennelliiton kaverikoiratoiminta osallistuu AAI:n (Animal Assisted Intervention International) kansainväliseen yhteistyöhön. (Sanna Pirinen, henkilökohmainen tiedonanto 27.11.2015.) AAI on voittoa tavoittelematon järjestö, jonka toiminta perustuu koulutettujen eläinten käyttöön ammattimaisessa terveydenhuollossa ja sosiaalipalveluissa. Järjestön tarkoitus on kehittää eläinten käyttöä hyvinvoinnin parantamisessa. (Winkle 2015.)

Opinnäytetyössämme viittaamme eläinavusteiseen toimintaan, joka on vapaaehtoisuuteen perustuvaa motivoivaa, opettavaa, virikkeellistä ja terapeutista toimintaa. Eläinavusteista toimintaa viedään erilaisiin ympäristöihin ammattilaisten, puoliammattilaisten ja vapaaehtoisten toimesta sekä kriteerit täyttävien eläinten kanssa. Eläinavusteista toimintaa ovat esimerkiksi vapaaehtoisten tarjoamat koirien ja kissojen vierailut vanhus- ja mielenterveysongelmaisten hoitokodeissa sekä lasten hoitolaitoksissa. Eläinten ohjaaja voi olla toimintaan koulutettu henkilö tai vapaaehtoinen, eikä hänen tarvitse työskennellä sosiaali- ja terveysalalla. Eläinavusteinen toiminta on aktiviteettiä tapaamisissa, jotka sisältävät eläinten sekä ihmisten kohtaamisen samassa tilanteessa ja paikassa. Käyntien sisältö pohjautuu spontaanisuuteen ja toiminta ei ole tavoitteellista. Käyntejä voi olla säännöllisesti ja niiden pituus voi vaihdella. Eläinavusteinen toiminta on maksutonta. (Ikäheimo 2013, 10.)

5 AIKAISEMMAT OPINNÄYTETYÖT KAVERIKOIRATOIMINNASTA

Kaverikoiravierailujen pääkohderyhmät ovat vanhukset, kehitysvammaiset ja lapset. Koirien omistajat koirineen käyvät tapaamassa asiakkaitaan esimerkiksi laitoksissa, kouluissa ja päiväkodeissa. Suomessa kaverikoiratoimintaa kehitysvammaisten parissa ei ole tutkittu paljoakaan. Joitakin opinnäytetöitä löytyy aiheesta sekä aihetta sivuten. Kaverikoiratoimintaa on viety enemmän vanhusten tai lasten pariin. Ulkomaisista lähteistä vastaavuutta kaverikoiratoimintaan löytyy terapiakoirien kanssa tehtävästä työstä kehitysvammaisten parissa.

5.1 Mikä ihmeen kaverikoira?: kaverikoiratoiminta tutuksi Jyväskylän alueen vammaisalan työntekijöille

Niina Kettinen (2007) on selvittänyt opinnäytetyössään, mitä kaverikoiratoiminnalla tarkoitetaan ja mikä merkitys sillä on vammaisille ihmisille. Tavoitteena oli tuoda kaverikoiratoimintaa tutuksi vammaisalalla työskenteleville ammattilaisille Jyväskylän alueella, jotta he voisivat työssään käyttää sitä asiakkaiden hyväksi. (Kettinen 2007, 2.)

Tulokset toiminnasta kerättiin havainnoimalla kaverikoirien vierailuja kehitysvammaisten asuntolassa ja kolmen eri haastattelun avulla. Haastattelujen perusteella asiakkaat olivat innoissaan toiminnasta, ja se oli onnistunutta sekä toi asukkaiden arkeen vaihtelua. Asuntolan työntekijöiden mielestä kaverikoiravierailut toivat asukkaille mieleen mukavia lapsuusmuistoja. Asuntolasta oli kaverikoiravierailujen myötä tullut kodinomaisempi. Koiran omistaja oli huomannut, että asiakkaista tuli sosiaalisempia ja he kiintyivät koiriin. (Kettinen 2007, 17,19.)

Johtopäätöksenä Kettinen (2012) toteaa, että kaverikoiratoiminnalla on positiivisia vaikutuksia ihmisiin. Asiakkaat kokivat koirat helposti lähestyttäviksi ja sosiaalinen kanssakäyminen lisääntyi. Asiakkaat juttelivat kaverikoirien käynneillä paljon keskenään sekä koirien omistajien kanssa. Esitteen tekeminen kaverikoiratoiminnasta ja sen postittaminen alueen yksiköihin sekä toiminnan tunnettuuden edistäminen oli olennainen osa tätä

työtä. Toiminnasta voisivat hyötyä monet muutkin asiakkaat, jos vain tietoa olisi tarpeeksi. (Kettinen 2007, 22.)

5.2 Kaverikoiratoiminta erityislasten terveyden edistäjänä

Kati Oikarinen (2013) on toiminnallisessa opinnäytetyössään tutkinut kaverikoiratoimintaa erityislasten terveyden edistäjänä. Toimeksiantaja työssä on Green care -osana lappilaisia elinkeinoja kehityshanke. Tavoitteena oli saada aikaan luontolähtöinen terveyttä edistävä toimintamalli kaverikoiratoiminnasta Kolpeneen erityislasten ryhmälle ja kuvata sen vaikutusta lähinnä kehitysvammaisiin ja autistisiin lapsiin. Tarkoitus oli järjestää kaverikoiratapaamiset, havainnoida ja tarkkailla tapaamisia sekä kerätä palautetta toiminnasta ja näiden jälkeen tehdä yhteenvetoa ja päätelmiä kaverikoiratoiminnan vaikutuksista. Kaverikoiratapaamisissa kehitysvammaiset ja autistiset kouluikäiset lapset saivat lähestyä koira omaehtoisesti. Ohjelma ei ollut etukäteen suunniteltua, vaan koirat ja lapset saivat tutustua ja toimia omien ehtojensa mukaisesti. (Oikarinen 2013, 2, 19.)

Ohjaajien antamassa palautteessa nousi vahvasti esille kaverikoiravierailujen positiiviset vaikutukset lapsiin. Lapset pitivät tapaamisista kovasti ja ohjaajien mukaan tapaamiset katkaisivat lapsien arkea. Miellyttävässä ja rauhallisessa ilmapiirissä lapset olivat olleet kiinnostuneita koirista ja nauttineet eläinten seurasta. Toiminnasta saatiin iloa ja uusia sosiaalisia virikkeitä. Koirat olivat esiintyneet lasten puheissa myös tapaamisten jälkeen. Kaverikoiratapaamisista pidettiin ja toimintamalli koettiin hyödylliseksi myös jatkossa, jolloin tapaamisia järjestetään 1-2 kertaa kuukaudessa. (Oikarinen 2013, 19.)

Johtopäätöksissään Oikarinen (2013) toteaa, että kaverikoiratoiminta on nyt tälle ryhmälle sopimaan tuotteistettu, mutta Green care -menetelmänä toimintaa voidaan hänen mielestään soveltaa myös eri eläimillä toteutettavana. Tavoitteet hankkeessa toteutuivat melko hyvin, ja luontolähtöinen terveyttä edistävä toimintamalli tuli osaksi Touhutuvan arkea. (Oikarinen 2013, 31.)

5.3 Minä ja koirani – Koiran vaikutus toiminnalliseen hyvinvointiin

Vuonna 2009 julkaistu Heidi Kihlström-Lehtosen tekemä pro-gradu -tutkielma *Minä ja koirani – Koiran vaikutus toiminnalliseen hyvinvointiin* selvittää koiranomistajien kokemuksia koiran vaikutuksesta heidän elämäänsä ja sitä, onko näillä kokemuksilla ollut vaikutusta heidän toiminnalliseen hyvinvointiinsa. Tulosten perusteella oli tarkoitus tutkia myös sitä, miten koira vaikuttaa toimintaterapiassa. Aineistona tutkimuksessa käytettiin kaverikoiratoiminnassa mukana olevan 18 ihmisen kirjoittamaa tarinaa koiran merkityksestä heidän omassa elämässään. (Kihlström-Lehtonen 2009, 2, 49.)

Tutkimus osoitti, miten tärkeäksi koettu koiran kanssa harrastaminen antoi kirjoittajille mahdollisuutta toteuttaa itseään. Se antaa mahdollisuuden saada neuvoja, jakaa kokemuksia ja solmia elinikäisiä ystävyysuhteita harrastuksen mukanaan tuomien uusien ihmisten kanssa. Koiramaailmaan mahtui myös ikäviä kokemuksia siitä, miten erilaiset näkemykset ja kateus törmäävät.

Monenlaiset tehtävät koiriin liittyvistä harrastuksista vaihtelivat näyttelytoiminnassa mukana olemiseen, koiran koulutukseen ja pentujen kasvatukseen ja hoitoon. Tarinoissa kerrottuihin onnistumisiin liittyi haaste, jonka kirjoittaja oli voittanut ja saanut siitä hyvän mielen. Onnistumisen kokemukset liittyivät myös toisilta ihmisiltä saatuun hyvään palautteeseen ja ihailuun. Onnistuminen koiran kanssa saattoi myös korvata aikaisempia epäonnistumisia. Harrastuksesta koettiin saavan hyvää mieltä sekä itse tekemisestä, että tyytyväisen koiran katselemisesta. (Kihlström-Lehtonen 2009, 38–39.)

Tutkimustulosten mukaan koiran omistaminen merkitsi kirjoittajille elämäntapa-valintaa, johon oli kasvettu kokemusten ja ajan myötä. Valinnasta johtuen koira vaikutti kertojien identiteettiin muodostumiseen ja kehittymiseen sekä sen vuoksi oltiin ”koiraihmissiä” tai ”eläinihmissiä”. Johtopäätöksessä todettiin, että koiratoiminnan kautta ihmiset täyttivät toiminnallisia tarpeitaan. Ne ovat yhteydessä toiminnalliseen hyvinvointiin. Tutkimustuloksista voidaan nähdä, että koiran on monelle merkittävä toiminnan kanava ja tätä kautta reitti toiminnalliseen hyvinvointiin, jotta sen ottamista toimintaterapiaan on perusteltua harkita. (Kihlström-Lehtonen 2009, 49–50.)

5.4 Kennelliiton kaverikoira kehitysprojekti

Kristiina Huovinen on 2013 valmistuneessa opinnäytetyössään tutkinut asiakkaiden kokemuksia Kennelliiton kaverikoiratoiminnasta sekä selvittänyt osana projektia kaverikoiratoiminnan organisoinnin kehittämismahdollisuuksista. Olisiko kaverikoiratoiminta organisoidummin paremmin asiakkaiden tietoisuudessa ja käytettävissä. Kaverikoirakkojen määrä on jatkuvasti lisääntyvä ja se vie Kennelliitolta yhä enemmän resursseja. Ryhmillä on erilaisia käytäntöjä ja projektilla oli tarkoitus yhdenmukaistaa niitä. (Huovinen 2013, 15.)

Huovisen (2013) tutkimus osoitti, että asiakkaat kokivat kaverikoiratoiminnan arvokkaaksi sekä pidetyksi vapaaehtoistyöksi ja sitä tarvitaan. Kyselyn ideoista nousi tärkeiksi vierailujen lisääminen, mahdollisimman monipuoliset toiminnot koira vierailulla sekä vierailuiden kestäminen pitempään. Kennelliitolle tämä on viesti siitä, että toimintaa olisi saatava organisoitua toimivammaksi ja laajentuessaan vapaaehtoiset pysyisivät toiminnassa mukana. (Huovinen 2013, 39.)

Johtopäätöksessään Huovinen (2013) toteaa, että asiakkailta saatu positiivinen palaute kertoi, että vierailut koetaan tarpeellisiksi. Asiakkaat kokivat, että heidän mielipiteensä on otettu huomioon vierailukäynneillä. Palaute koettiin niin positiiviseksi kautta kyselyn, että työryhmä alkoi pohtia, kannattaako liikaa alkaa muuttamaan toimivaa kokonaisuutta. Kehittämislle koettiin tarvetta, mutta vapaaehtoistyötä ei kannata tehdä liian vaikeaksi. Tärkeämmäksi nähtiin motivointi ja ihmisten sitouttaminen sekä yhteneväisten sääntöjen tekeminen ja perehdytysmateriaalin päivittämien. Organisaation tuella on myös suuri merkitys yhdyshenkilöille ja kaverikoiraohjaajille. (Huovinen 2013, 3, 39.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOIMINNALLINEN OSUUS

Opinnäytetyömme kohteena olevassa tuetussa asumisyksikössä, asukkaat pystyvät suuressa määrin itse vaikuttamaan siihen, millaisiin talon ulkopuolisiin toimintoihin he haluavat osallistua. Heillä on ulkoilua päivittäin, osa asukkaista ulkoilee itsenäisesti ja osa kulkee saattajan kanssa. Asukkaiden yhteisessä sunnuntaipalaverissa käydään aina läpi seuraavan viikon viikko-ohjelma. Viikko-ohjelmasta käy selväksi jokaisen asukkaan päiväkohtaiset menot. Koska asukkaiden ikärakenne on laaja, niin vapaa-ajan toiminnan muodot ovat hyvin erilaisia. Kehitysvammaisten henkilöiden vapaa-ajan ja kulttuurista nauttimisen tavat ovat aika lailla yhdenvertaisia muiden kanssa.

Talon ulkopuolisia vapaa-ajan toimintoja ovat uinti uimahallissa tai karaisukeskuksessa, joissa asukas käy avustajan tai omaisen kanssa. Asumisyksikön asukkaiden viikko-ohjelman toimintamuotoja ovat kokkikerhot, laulaminen ja soittaminen orkesterissa sekä taidepiirit ja tanssiminen. Myös keskustelu, muistelu ja pelikerhot ovat osa usean asukkaan viikko-ohjelmaa. Vapaa-ajan toimintoja heillä ovat myös konsertit, retket ja leirit sekä erilaiset tapahtumat. (Asumisyksikön oma tietokanta 2015.)

6.1 Toiminnan suunnittelu

Opinnäytetyön suunnittelun aloitimme syksyllä 2014. Aluksi olimme yhteydessä kehitysvammaisten tuetun asumisyksikön palveluesimieheen ja kysyimme voisimmeko järjestää vapaa-ajan toimintaa asukkaille. Myönteisen vastauksen saatuaamme aloitimme toiminnan suunnittelun asumisyksikköön lähetetyllä kyselyllä (Liite 1). Kyselyn lukivat asukkaiden yhteisessä sunnuntaipalaverissa ohjaajat, ja he myös kirjasivat asukkaiden toiveista yhteenvedon, joka sitten toimitettiin meille. Tiedustelimme kyselyssä asukkailta ideoita siitä, millaista vapaa-ajan toiminnan kehittämistä he toivovat. Mikä arkipäivä ja kellon aika oli heidän mielestään kaikkein sopivin? Vastausten joukosta nousi esiin eniten toivottuina koirien vierailut.

Kainuun alueella on kaverikoiratoimintaa ja vierailuja suunnitellessamme olimme yhteydessä sähköpostilla henkilöön, joka toimii Kainuun kennelpiirin kaverikoiravastaavana ja Kennelliiton yhteyshenkilönä. Häneltä saimme tietoa heidän toiminnastaan ja suostumisesta tällaisen yhteistyön aloittamiseen kehitysvammaisten asumisyksikössä kevään ja alkukesän 2015 aikana. Kävimme tutustumassa tiloihin ja asukkaisiin tammikuussa 2015. Halusimme keskustella asukkaiden kanssa rauhassa ja oppia tuntemaan heidät paremmin. Toivoimme, että havainnointi koirien vierailujen aikana ja haastattelut sen jälkeen olisivat siten helpompia.

6.2 Toiminnan toteutus

Esitteen (Liite 2) ensimmäisestä kaverikoiravierailusta toimitimme asumisyksikköön 16.3.2015. Näin asumisyksiköllä oli aikaa valmistautua uuteen toimintaan. Jatko vierailujen ajankohdat sovittiin puhelimitse asumisyksikön ja kaverikoiravastaavan kanssa. Opinnäytetyömme toiminnalliset osuudet koostuivat asukkaiden ja koirakoiden tapaamisista. Kajaanin kaverikoirat ohjaajineen tulivat vierailulle asumisyksikön yhteisiin tiloihin kaksi kertaa. Kolmannella kerralla kävimme yhdessä koirien kanssa ulkoilemassa aiemmin tehdyn suunnitelman mukaan läheisessä rantapuistossa.

Yhteinen tila sijaitsee asumisyksikön alakerrassa ja se koostuu keittiöstä, olohuoneesta ja ohjaajien työhuoneesta. Kokoonnuimme asumisyksikön asukkaiden yhteiseen tilaan sovittuina aikoina, ennen kaverikoirien saapumista. Tällä halusimme varmistaa sen, että asukkaat olivat valmiiksi paikalla. Sovittua aikaa oli rajoitetusti, eikä sitä olisi ollut siihen, että olisimme joutuneet hakemaan asukkaita omista huoneistaan. Asumisyksikön henkilökunta oli tutustunut esitteeseemme ennen vierailua, ja he olivat käyneet asukkaiden kanssa valmiiksi läpi, miten koiria lähestytään ja kuinka niiden kanssa toimitaan. Ennalta valmisteltu tilanne toimi hyvin ja asukkaat osasivat toimia rauhallisesti ja käsitellä koiria hellällä kädellä.

Ensimmäisellä kaverikoiratapaamisella 29.3.2015 asukkaita oli paikalla viisi henkilöä. Tilanne oli kaikille uusi, koirakoille, asumisyksikön ohjaajille, asukkaille ja myös meille

opiskelijoille. Huomasimme, että asukkaita tilanne hieman jännitti, mutta hymy oli herkässä jokaisella. Koiraohjaaja oli paikalla shetlanninlammaskoira Nepparin kanssa ja toisella koiraohjaajalla oli mukana Lapin pystykorva Valma.

Toisella kaverikoiratapaamisella 14.5.2015 asukkaita oli paikalla kolme henkilöä. Syy asukkaiden vähäiseen määrään oli se, että heillä oli ollut päivällinen juuri hieman tapahtumaa ja osa oli halunnut jäädä omaan asuntoon ruokalevolle. Paikalla oli kaksi koiraohjaajaa ja kaksi asumisyksikön ohjaajaa. Kaverikoirista paikalla oli edelliseltä kerralta tuttu lapin pystykorva Valma ja uutena paikalla oli Landseer Pate. Ensimmäiseen kertaan verrattuna tilanne oli jo vapaampi ja asukkaat kutsuivat koiria tulemaan luokseen ja raputtelivat niitä innokkaasti. Erityisen paljon he nauttivat Valma koirasta, joka oli jo vanha tekijä kaverikoiratoiminnassa ja osasi ottaa tilanteesta kaiken irti. Pate-koira herätti kaikissa asukkaissa ihmetystä ja kunnioitusta ison kokonsa vuoksi. Asukkaat eivät Patea kuitenkaan arastelleet laisinkaan, vaan silityksiä sai hänkin, ja koiraohjaaja sai vastata moniin Patea koskeviin kysymyksiin.

Kolmannella kaverikoiratapaamisella 31.5.2015 asukkaista paikalla oli viisi henkilöä. Koiraohjaajia oli paikalla kolme ja kaverikoiria oli mukana kaksi. Ulkoilimme aiemmin tehdyn suunnitelman mukaan läheisessä rantapuistossa. Kaverikoiria oli mukana ohjaajineen suomenajokoira Täplä ja kiinan harjakoiria Milli. Lisäksi oli yksi koiraohjaaja mukana tarkkailemassa näiden koirien kouluttamista, koska koirat toimivat ensimmäistä kertaa kaverikoirina. Sateisesta ja koleasta säästä huolimatta asukkaat, koirakot ja me opiskelijat ulkoilimme yhdessä keskustassa sijaitsevassa rantapuistossa. Yhteisen ulkoilun päädyttyä asukkaat halusivat ostaa jäätelön ja lähteä sitten kotiin.

7 TOIMINNAN ARVIOINTI

7.1 Asukkaiden osallistava havainnointi

Havainnointi on kaikille tieteenhaaroille yhteinen ja välttämätön perusmenetelmä. Havainnoinnin lajeja ovat systemaattinen ja osallistava havainnointi. Me käytimme osallistavaa havainnointia. Osallistavassa havainnoinnissa on tyypillistä, että tutkija osallistuu tutkittavien ehdoilla heidän toimintaansa ja usein tutkija pyrkii pääsemään havainnoitavan ryhmän jäseneksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 211.) Havainnointi on työläs menetelmä, mutta sen avulla päästään luonnollisiin ympäristöihin. Havainnoinnissa voidaan saada myös selville tietoa, josta tutkittavat eivät halua tai eivät pysty kertomaan suoraan tutkijoille. (Hirsjärvi ym. 2007, 207–208).

Kehitysvammaisilla ihmisillä voi olla vaikeuksia ilmaista itseään sanallisesti, jolloin voidaan tarkkailla, miten he tietyssä tilanteissa toimivat ja reagoivat. Kehitysvammaiset ilmaisevat itseään puheen ohella elein, ilmein ja käyttäytymisen kautta. He eivät välttämättä pysty sanoin kertomaan tunteitaan tai käyttäytymistään. (Hirsjärvi ym. 2007, 208.) Tiedonkeruutyökaluna havainnointi sisältää ihmisten käyttäytymisen kuuntelua ja seuraamista tavalla, joka sallii jonkinlaisen oppimisen ja analyttisen tulkinnan. (Räsänen i.a.). Menetelmän avulla voidaan myös tavoittaa sellaisia käyttäytymismuotoja, joista tutkittavat eivät halua kertoa sekä voidaan tulkita ja ymmärtää käyttäytymistä, asennetta ja tilannetta tarkemmin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 38). Havainnointi on erinomainen menetelmä muun muassa vuorovaikutuksen tutkimuksessa samoin kuin tilanteissa, jotka ovat vaikeasti ennakoitavissa ja nopeasti muuttuvia. Se sopii myös silloin kun tutkittavalla on kielellisiä vaikeuksia. (Hirsjärvi ym. 2007, 207–208.)

Me opinnäytetyön tekijät havainnoimme asukasryhmää kaikilla kaverikoiravierailuilla ja keräsimme aineistoa siitä, kuinka asumisyksikön asukkaat kokivat- ja reagoivat koirien läheisyyden. Havainnointi pyrittiin tekemään siten, etteivät osallistujat olleet tietoisia havainnoinnista, jotta heidän käyttäytymisensä olisi mahdollisimman luonnollista ja aitoa. Osallistavassa havainnoinnissa pystyimme havainnoimaan asukkaiden käyttäytymistä ja

saimme itse myös olla mukana ryhmän jäsenenä. Kiinnitimme huomiota asukkaiden ilmeisiin ja eleisiin sekä siihen, miten he suhtautuivat koiriin ja miten he lähestyivät niitä. Siitä meillä ei ole täyttä varmuutta, vaikuttiko läsnäolomme tilanteeseen, mutta pystyimme kuitenkin osaltamme rohkaisemaan asukkaita ottamaan kontaktia koiriin ja ehkä myös olemaan tietynlaisena turvana uudessa tilanteessa. Teimme havainnoistamme myös muistiinpanoja.

Kaverikoirien vierailut herättivät asukkaissa mielenkiintoa ja uteliaisuutta koiria kohtaan. Koirien kokoa ja ominaisuuksia hämmästeltiin. Yhdellä vierailulla oli mukana erittäin suuri, mutta lauhkea koira Pate. Havainnoidessamme huomasimme, että asukkaat pystyivät keskittymään toimintaan puolituntia kerrallaan. Hekin, joilla kommunikoinnissa on vaikeuksia, viihtyivät tilanteessa hyvin ja jokainenhan nautti omalla tavallaan muiden seurasta. Seuratessaan koiria ja jutellessa myös muista tavallisista asioista, aika kului suhteellisen nopeasti. Halutessaan asukkaat pystyivät poistumaan tilanteesta omiin huoneisiin, eikä kenenkään ollut pakko osallistua toimintaan sen kauemmin, kuin halusi.

7.2 Asukkaiden yksilöhaastattelu

Kaverikoiravierailuihin osallistui kerrallaan 3–5 kehitysvammaista. Jokaisen kaverikoiravierailun jälkeen teimme heille yksilöhaastattelun, jossa jokainen pystyi kertomaan mielipiteensä ja kokemuksensa kaverikoiratapaamisista. Haastattelu suoritettiin erillisessä huoneessa vain asukkaan ja opinnäytetyöntekijöiden kesken. Yksilöhaastatteluna suositeltavia aineiston keräämisen tapoja ovat joko lomake- ja teemahaastattelu. Lomake on strukturoitu haastattelulomake, jossa kaikilta tutkittavilta kysytään samassa järjestyksessä ja muodossa avoimet kysymykset. Aineiston hankinnassa suositaan menetelmiä, joissa tutkittavien mielipiteet ja näkemykset pääsevät esille. (Hirsjärvi ym. 2007, 160; Hirsjärvi & Hurme 2000, 138.)

Haastattelutavan valitsimme tätä opinnäytetyötä varten. Toiminnallisissa opinnäytetöissä riittää usein niin sanottu suuntaa antava tieto ja kerättyä aineistoa ei ole välttämätöntä analysoida. (Vilka & Airaksinen 2003, 62, 64.) Haastattelimme vain ne asukkaat, joiden

tiesimme pystyvän kommunikoimaan puhumalla. Esitimme heille samat haastattelukysymykset (Liite 3) ja nauhoitimme haastattelun. Ihminen on haastattelutilanteessa subjektina. Hänellä on oltava mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. (Hirsjärvi ym. 2007, 160.) Kysymyksemme asukkaille olivat yksinkertaisia ja selkeitä. Asukkaiden palaute/vastaukset haastattelukysymyksiin olivat lyhyitä, niihin vastattiin yhdellä sanalla tai lauseella. Yksilöhaastattelu oli hyvä menetelmä tässä tilanteessa, koska haastatteleamalla kehitysvammaisia heidän mielipiteensä tulivat selkeästi. Haastattelun vastaukset kirjoitimme puhtaaksi ja litteroimme sanasta sanaan heti haastattelujen jälkeen. Näin voitiin olla varmoja, haastateltavan antamasta oikeasta vastauksesta. Teimme vastausten päätelmät suoraan tallennetusta materiaalista. Aloitimme aineiston analysoinnin kesällä 2015 kaikkien kaverikoiravierailujen jälkeen.

Saamissamme palautteissa asukkaat kokivat kaverikoirienvierailut vierailut mielenkiintoiseksi, toivotuiksi ja mukavaksi. Osallistuneet kuvasivat tapahtumaa siten, että se tuntui hyvältä ja he toivoivat koirien vierailuja jatkossakin. Erityisesti suurin osa haastateltavista toivoi, että he saisivat yhdessä ulkoilla koirien kanssa. He saivat varmuutta koiran kohtaamiseen, tietoa koiran lähestymiseen ja sen kanssa leikkimiseen liittyvistä asioista. Monilla laitoksissa ja ryhmäkodeissa kasvaneilla ja asuneilla kehitysvammaisilla saattaa olla vähän kokemuksia eläinten kanssa toimimisesta. Eläimet koetaan mielenkiintoisiksi ja jokaisella asukkaalla on jonkinlaisia pehmoeläimiä sekä eläinten kuvia huoneessaan. Kaverikoirat voivat siis tuoda todellisia kokemuksia ja elämyksiä heidän elämäänsä.

Oli kiva rapsuttaa.

Ihan mukavalta tuntui, ei valittamista, istui jalan päällä.

Silitin ja rapsutin, koirat nuolivat.

Tuntui hyvältä, silitin isoa koiraa.

Kosketus lisää ihmisen hyvinvointia. Kosketus vähentää stressiä, se rauhoittaa, vähentää ärtyneisyyttä ja levottomuutta, se parantaa unen laatua sekä keskittymiskykyä. Kosketuksen puutteen on todettu lisäävän keskittymisvaikeuksia, aggressiivisuutta, ahdistuneisuutta sekä masennusta. Ihminen kaipaa kosketusta koko elämänsä ajan. Ihmisen aisteista kosketusaisti kehittyy ensimmäisenä ja se on myös aisti, joka säilyy pisimpään elämän loppuhetkillä. Aivan samalla tavalla kuin aikuinen kaipaa kosketusta ja silittelyä, myös lapsi ja vanhus tarvitsevat niitä voidakseen hyvin. (Cacciatore, Ingman-Friberg, Kauppinen, Laru & Pekkola 2016.)

*Pieni oli hyvä.
Kun pystyisi lenkillä käyttämään.*

Koirien vierailut toivat asukkaiden mieleen enimmäkseen positiivisia muistikuvia lapsuudesta ja omista koirista. Asukkailla, jotka olivat tapahtumassa paikalla, ei havaittu pelkoja koiria kohtaan, vaan he rohkeasti ottivat kontaktia ja silittivät niitä. Jollakin oli myös negatiivista sanottavaa.

*En ota koiraa itselleni.
Niistä lähtee karvoja.*

7.3 Asumisyksikön ohjaajien lomakehaastattelu

Asukkailta saamamme palautteen tueksi tarvitsimme myös laajempia ja tarkempia tietoja kaverikoira-toiminnan sopivuudesta kehitysvammaisten asumisyksikköön. Kaverikoira-vierailujen ajankohtana työvuorossa olleille asumisyksikön neljälle ohjaajalle teimme kirjallisen vapaamuotoisen lomakekyselyn (Liite 4), kun kaikki kolme kaverikoira-vierailua oli tehty. Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetussa selvityksessä lomake- tai teemahaastattelun kysymykset ovat avoimia tai teemaan liittyviä. (Vilka & Airaksinen 2003, 64.) Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat eikä vastauksia ole sidottu vastausvaihtoehtoihin, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.) Ohjaajat saivat kirjallisen vapaamuotoisen lomakekyselyn, joka oli kirjekuoressa. Kirjekuori oli laitettu henkilökunnan työhuoneessa sijaitsevaan lokerikkoon jokaisen omalla nimellä varustettuna. Vastattuaan kysymyksiimme he palauttivat vastauksensa suljetussa kirjekuoressa sovittuun paikkaan, josta saimme ne 6.9.2015.

Käytimme avoimia kysymyksiä, joissa esitettiin vain kysymys ja jätettiin tyhjä tila vastausta varten. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden sanoa, mitä hänellä on todella mielessään eikä siinä ehdoteta hänelle vastauksia. Siinä pystytään osoittamaan, mikä on keskeistä tai tärkeää vastaajien ajattelussa. Siinä voidaan selvittää myös vastaajan motivaatiota kyseistä aihetta kohtaan. Lomakkeen tulisi olla helposti täytettävä ja vastauksille tulisi olla riittävästi tilaa. (Hirsjärvi ym. 2007, 193, 196, 199.) Kyselylo-

makkeen avulla vastaaja vastaa avoimiin kysymyksiin ja pystyy siten laajemmin kertomaan mielipiteensä kysyttävään aiheeseen. Halusimme antaa asumisyksikön ohjaajille tämän vastaus vaihtoehdon, koska pidimme tärkeänä sitä, että he pystyisivät vastaamaan kysymyksiimme omin sanoin. Tällöin myöskään vastauksia ei ole sidottu vastausvaihtoehtoihin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.) Kysymyksemme olivat suhteellisen lyhyitä ja helposti vastattavia. Asumisyksikön ohjaajien vastaukset olivat lyhyitä, noin kaksi virkettä kysymystä kohti. Analysoitava määrä kaikilta oli vajaa yksi sivua. Asumisyksikön ohjaajien vastaukset kävimme läpi kokoamalla ne yhteen ja lukemalla vastaukset huolellisesti läpi

Vastauksista ilmeni, ettei koirien vierailuihin ei tarvinnut valmistautua mitenkään erityisesti. Ohjaajat olivat huomanneet, että asukkaiden mielestä koirien vierailut olivat olleet pääosin positiivinen kokemus, jossa ilmapiiri oli rauhallinen ja kaikkien osallistujien kesken miellyttävä. Asukkaista oli joku maininnut karvojen olevan ongelma, ja näin ollen koiria haluttiin tavata mieluiten yhteisissä tiloissa eikä omissa asunnoissa. Vastaajat kokivat eläinavusteisen vapaaehtoistoiminnan olevan asukkaille hyödyllistä, jos se olisi säännöllistä. Koirien nähtiin tuovan virkeyttä asukkaille. Kysymykseen kaverikoirien käynneistä jatkossa asumisyksikössä ohjaajat vastasivat sen olevan mahdollista. Puolet vastanneista olivat halukkaita ottamaan yhteyttä koiravastaavaan ja järjestämään toimintaa jatkossa. Yksi vastaaja ei vastannut kysymykseen ja toisen mielestä se riippui asukkaiden halukkuudesta. Haastatteluista ilmeni, että yksi asumisyksikön ohjaajista pelkäsi koiria. Hän totesi kuitenkin, että se ei ole este koirien vierailuille, mikäli hänen läsnäolonsa ei ole silloin välttämätöntä samoissa tiloissa koirien kanssa.

Kysyttäessä, onko toiminnalle parempi vaihtoehto ryhmä- vai henkilökohtainen vierailu, suurin osa ohjaajista toivoi ryhmävierailua. Tällöin kokoontuvan ryhmän tulisi olla noin neljä henkilöä, että tunnelma olisi rauhallinen, miellyttävä ja kiireetön. Ohjaajien mielestä asukkaat pitivät koirien vierailuista, mutta toisten mielestä niillä ei ollut heille suurtakaan merkitystä.

7.4 Koiraohjaajien lomakehaastattelu

Viidelle koiraohjaajalle laitoimme haastattelukysymykset (Liite 5) sähköpostin välityksellä puolistrukturoidulla haastattelulomakkeella (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47) Saimme neljältä ohjaajalta vastaukset yhdeksään heille lähetettyyn kysymykseen sovittuun päivämäärään 6.9.2015 mennessä. Sähköpostilla saadut vastaukset olivat useamman virkkeen mittaisia ja aineistoa heiltä tuli neljän sivun verran. Kokosimme kaikkien koiraohjaajien vastaukset kunkin kysymyksen alle ja teimme niistä yhteenvedon tekstiimme.

Koiraohjaajat kertoivat pitävänsä vapaaehtoistoiminnasta, koska se on hyödyllistä ja siinä tutustuu uusiin ihmisiin sekä saa antavana osapuolena myös itse hyvän mielen. Koirat nauttivat ihmisten seurasta ja niiden mieli virkistyy rapsutuksista ja hellyyden osoituksesta. Kaverikoirat saavat omaa aikaa ja aktiviteettia muiden koirien seurasta. Lisäksi koiraohjaaja saa toiminnasta välittömän palautteen, kun näkee oman koiran tekevän työtä ja mahdollistavan siten ilon sekä onnellisuuden tunteen ihmisille. Vapaaehtoistoiminnan lisäksi, koiraohjaajilla on kaverikoiratoiminnasta hyötyä ammatillisesti ja he hyödyntävät mahdollisesti jatkossa koiria omassa työssään hoitoalalla.

Haastatteluvastauksista tuli ilmi, että Kennelliiton kaverikoiratoiminnan kehittämisen haasteena on ihmisten sitouttaminen toimintaan. Kennelliitolla on nykyisin alueelliset kaverikoiravastaavat ja sen myötä toimintaan on tullut ryhtiä sekä koordinoitua. Kaverikoiravastaavat ovat kuitenkin vapaaehtoisia, jotka hoitavat tehtävää oman työnsä ohessa. On turvallista, että kaverikoirat toimivat Kennelliiton alaisuudessa. Ohjaajat toivoivat myös markkinointia, että koirat tulisivat tutuiksi useammalle ryhmälle ja esimerkiksi vanhus-tenkcodeissa saataisiin vaihtelua päivärytmeihin koirien avulla. Myös koiriin kohdistuvaa ennakkoluuloa voidaan purkaa vierailujen avulla. Koettiin myös, että koirien tuominen yhteisiin tiloihin voisi olla terveydellinen riski esimerkiksi koira-allergian vuoksi. Tämä seikka on luonnollisesti otettava erittäin tarkasti huomioon ja toimittava asianmukaisesti, jos on tiedossa allergiaa tai edes epäilyä allergiasta.

Joillakin koiraohjaajista oli ollut hieman epäilyjä kehitysvammaisten asumisyksikköön tehtävien vierailujen suhteen. Mielessä saattoi olla jonkinlaista pelkoa kehitysvammaisten suhtautumisesta koiriin ja pelättiin jopa koirien liian kovaa rapsuttelua. Tähän pelkoon

ei kuitenkaan ollut aiheutta. Kaikkien asukkaiden suhtautuminen ja käyttäytyminen koiria kohtaan oli hienovaraista ja ystävällistä. Kaikki, jotka halusivat koskettaa koiraa, tekivät sen kauniisti, eikä koiran tarvinnut stressata liian kovista otteista. Kaverikoiraohjaajat kokivat, että asukkaista koostuva ryhmäkoko oli sopiva. Sen sijaan toiminnalle tarkoitettu tila koettiin liian pieneksi. Varsinkin, jos mukana on suurikokoinen koira, ilmenee koiralla silloin tila-ahtautta, väsymystä ja kuumuutta.

Kysyttäessä, millaisia vaikutuksia kaverikoira-toiminnalla on kehitysvammaisille henkilöille, koiraohjaajat kokivat, että samanlaisia kuin esimerkiksi vanhusten parissa. Koirat herättävät tunteita, jotka näkyvät ilmeinä tai liikkeinä silloin, kun sanoja ei ole tai niitä ei löydy. Vierailu voi tuoda vaihtelua päivään, koirat herättävät keskustelua ja muistelua vielä senkin jälkeen, kun vierailu on päättynyt. Joskus koirasta tulee asukkaalle ystävä, jota hän odottaa käymään. Asukkaissa saattaa myös olla henkilöitä, joiden on vaikea pysyä yhtämittaan pitkään paikallaan, jolloin koiran avulla jaksavat keskittyä hieman pidempään. Koira voi olla myös hyvä apu motivoimaan liikkumaan ja koiran kanssa voi syntyä uusia sosiaalisia suhteita. Koira kohtaa ihmisen aidosti ja on hyvä kaveri tuomaan seuraa, poistamaan yksinäisyyttä ja tuomaan mielekästä tekemistä.

Koiraohjaajat kokivat, että kaverikoira-toiminnan kehittäminen vapaa-ajan toiminnaksi oli myönteinen kokemus. Se toi heille myös rohkeutta toimia kehitysvammaisten parissa sekä he toivoivat, että toiminnasta tulisi jatkuva käytäntö. Koiraohjaajat kertoivat palautteessaan myös, että heidän mielestään vierailut olisivat asukkaille hyödyllisiä, jos ne olisivat säännöllisiä käyntejä.

8 TAVOTTEIDEN ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tavoitteiden saavuttaminen on tärkeänä osana toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnissa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 155). Pää tavoitteenamme oli kehittää asukkaiden vapaa-ajantoimintaa ja tukea osallisuutta. Toiminnallisella osuudella toimimme kaverikoirat asumisyksikköön ja näin asukkaat pääsivät tutustumaan niihin. Yksi vierailu kesti pääsääntöisesti 30–45 minuuttia. Tapaamisiin oli kaikilla asukkailla mahdollisuus osallistua. Vierailujen jälkeen yksi tämän opinnäytetyön tekijöistä on varmistanut, että asumisyksikössä on tallessa Kainuun kennelpiirin yhteyshenkilön yhteystiedot, näin tuetaan jo alkanutta yhteistyötä.

Opinnäytetyössämme halusimme selvittää, millaisia osallisuuden kokemuksia asukkaat mahdollisesti saivat koirien vierailuista. Kaverikoiratoiminta mahdollisti asumisyksikössä asuville kehitysvammaisille osallistumisen yhteiseen ja merkitykselliseen toimintaan. Toimintaan pystyi osallistumaan pelkällä läsnäololla ja se vaikutti lisäämällä vuorovaikutusta asukkaiden, ohjaajien ja koirakkojen välillä. Toiminnan jatkuvuuden kannalta oli hyvä ottaa myös henkilökunnan toiveet huomioon.

Koirat herättävät tunteita, jotka näkyvät ilmeinä tai liikkeinä silloin, kun sanoja ei ole tai niitä ei löydy. Vierailu voi tuoda vaihtelua päivään, koirat herättävät keskustelua ja muistelua vielä senkin jälkeen, kun vierailu on päättynyt. Joskus koirasta tulee asukkaalle ystävä, jota hän odottaa käymään. Asukkaissa saattaa myös olla henkilöitä, joiden on vaikea pysyä yhtämittaan pitkään paikallaan, jolloin koiran avulla jaksavat keskittyä hieman pidempään. Koira voi olla myös hyvä apu motivoimaan liikkumaan ja koiran kanssa voi syntyä uusia sosiaalisia suhteita. Koira kohtaa ihmisen aidosti ja voi olla hyvä kaveri tuomaan seuraa, poistamaan yksinäisyyttä ja tuomaan mielekästä tekemistä. Toiset asukkaat olivat kiinnostuneita koirista, mutta toiset eivät halunneet osallistua toimintaan ollenkaan. Jokaisella on itsemääräämisoikeus ja valinnan vapaus tehdä vapaa-ajallaan mitä itse haluaa. Asumisyksikön asukkailla oli samanlaisia kokemuksia kuin Huovinen (2003) oli omassa tutkimuksessaan todennut. Asukkaat kokivat kaverikoitotoiminnan pidetyksi ja tarpeelliseksi.

Kati Oikarinen (2013) on myös tuonut esille toiminnallisessa opinnäytetyössään, että asukkaat saavat lähestyä koiria täysin omaehtoisesti. Tilanteen ja käytöksen tulee olla rauhallinen sekä kiireetön, jotta se olisi myös turvallinen ja miellyttävä kokemus kaikille. Liian suuressa ryhmässä ilmapiiri saattaa aiheuttaa levottomuutta tai kaikki ei tule tarpeeksi huomioiduksi.

Asumisyksikön ohjaajat olivat huomanneet saman asian kuin Niina Kettinen (2007) omassa opinnäytetyössään, että asukkaille koirien vierailut toivat vaihtelua arkeen ja herättivät mieliin mukavia lapsuusmuistoja. Eläinavusteinen vapaaehtoistoiminta asukkaille koettiin myös hyödylliseksi ja hyvinvointia edistäväksi toiminnaksi. Toiminnan tulisi olla säännöllistä, koska koirat ovat aina iloisia ja virkeitä sekä asukkaat toivoivat koirien taltuttamista. Asumisyksikön ohjaajien mielestä kaverikoirien vierailut herättivät enimmäkseen positiivisia odotuksia. Mielenpitoisuus on henkilökohtaisia ja yksilöllisiä, kun joku pelkää koiria, hänellä on oikeus kertoa mielipiteensä ja toiveensa toiminnasta. Ohjaajien mielestä kaverikoiratoiminta on mahdollista jatkossakin toteuttaa kyseisessä kehitysvammaisten asumisyksikössä.

Koiraohjaajien kokemukset kaverikoiratoiminnasta olivat samansuuntaisia kuin Kihlström-Lehtonen (2009) on omassa tutkimuksessaan todennut. Harrastuksesta koettiin saavan hyvää mieltä sekä itse tekemisestä, että tyytyväisen koiran katselemisesta. Hyvinvoinnille kaverikoiratoiminnalla näimme olevan hetkellistä merkitystä, pitkäaikaisista vaikutuksista emme pysty tämän suppean toiminnan perusteella toteamaan.

9 POHDINTA

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli vapaa-ajantoiminnan kehittäminen kehitysvammaisten asumisyksikköön sekä tukea asukkaiden osallisuutta. Kaverikoiravierailujen tarkoituksena oli tutustuttaa asukkaat kaverikoiratoimintaan ja toivomme, että se jäisi yhdeksi pysyväksi vapaa-ajantoiminnoksi asumisyksikköön. Koimme kehittämistehtävän aloittamisen haasteellisena, koska emme olleet täysin varmoja siitä, että haluavatko asukkaat osallistua valitsemaamme kaverikoiratoimintaan ja tulisivatko he todella paikalle sovituna aikana. Mielestämme toiminnallisista osioista saa hyvin kokonaisvaltaisen kuvan siitä, miksi kaverikoiratoimintaa kannattaa pitää yhtenä osana asukkaiden vapaa-ajantoimintaa.

Mielestämme teoretiedon ja aineistonkeruu onnistui tarkoituksenmukaisesti ja työhön tiiviisti liittyen. Haasteellisena koimme eläinavusteisesta työskentelystä kirjoitetun tiedon löytämistä. Muuta teoriaan liittyvää ammatillista kirjallisuutta oli runsaasti tarjolla, mutta tarkoituksellisesti rajasimme tietomäärää juuri tähän työhön soveltuvaksi, ettei teoriaosuus olisi paisunut liialliseksi. Tiedonantajat poimittiin juuri kyseisen asumisyksikön joukosta ja kaikkia kuultiin, ketkä kykenivät kuulluksi tulemaan. Jälkikäteen ajatellen olisimme voineet haastatella myös niitä asukkaita, jotka eivät kommunikoi puhumalla. Nyt käytimme heidän osaltaan vain havainnointia siitä, miten he näyttivät suhtautuvan koirien vierailuihin.

Kehitysvammaisten vapaa-ajan osallisuus on usein riippuvainen muista tekijöistä kuin heistä itsestään. Sosiaalinen verkosto, kehitysvammaisten läheiset ja ohjaajat vaikuttavat käyttäytymisellään sekä asenteillaan osallisuuden kokemusten muodostumiseen ja vapaa-ajan toiminnan monipuolisuuteen. Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden toteutuminen on sidoksissa asumismuotoon ja -paikkaan. Me opinnäytetyön tekijät toivomme, että kaverikoiratoiminta jatkuu kehitysvammaisten asumisyksikössä. Virkistävälle sekä motivoivalle vapaa-ajan vietolle on aina tarvetta ja virikkeiden muotoja sekä keinoja on kehitettävä koko ajan. Kehitysvammaisten laitoshoidon lakkauttaminen on parasta aikaa

meneillään ja kehitysvammaisia asuu valtaväestön joukossa tasavertaisessa yhteiskunnassa. He asuvat uudessa tuetussa asumismuodossa ja monet arkiasiat ovat uusia ja ehkä pelottaviakin.

Vapaa-aika on tarkoitettu rentoutumiseen ja mielekkääseen sekä mukavaan tekemiseen. Tekeminen lähtee jokaisesta itsestään, mutta kehitysvammaisen ihminen voi joskus tarvita siihen ohjausta, virikkeitä ja muiden ihmisten apua. On tärkeää tuntea kuuluvansa joukkoon ja olla osa ryhmän jäsentä, se lisää myös osallisuutta ja hyvinvointia. Vapaa-ajan toiminnot voivat syntyä asumisyksikössä omaehtoisesti tai siihen voidaan tarvita kolmannen sektorin tukea ja ideoita. Verkostoituminen eri toimijoiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa voi tuoda tervetullutta lisätekemistä sekä ideoita asukkaiden vapaa-ajan järjestämiseen.

Asumisyksiköön on tullutkin erilaisia vapaa-ajantoimintoja, joista kesällä 2015 on aloitettu erittäin suosittu Puisto Partiotoiminta. Puisto Partiotoiminta tarkoittaa sitä, että hakkaat asukkaat ja ohjaaja lähtevät lauantai-iltapäivällä lähialueelle ja keräävät siellä roskia jättesäkkiin tartunta-pihdeillä. Jokaisesta osallistumiskerrasta asukas saa oman nimensä kohdalle itse valitsemansa tarran. Asiakas saa kuuden keräämänsä tarran jälkeen asumisyksikön tarjoamat leivoskahvit valitsemassaan kahvilassa. Toinen uusi toimintamuoto on asumisyksikön yhteisissä tiloissa tapahtuva Näppärät Näpit ATK-harrastus. Näppärissä Näpeissä asukasta ohjataan tietokoneen käytössä ja hän saa valita itse halu-aako esimerkiksi katsella kuvia vai kuunteleeko musiikkia.

9.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Kaverikoiratoiminta valikoitui asukkaiden toiveesta. Tarvetta vapaa-ajantoiminnan kehittämiseksi asumisyksikköön on ja kaverikoiratoiminta on yksi hyvä sekä käyttökelpoinen vapaa-ajan viettomuoto. Suunnitellessa jatkossa vapaa-ajan toimintaa kehitysvammaisille tulee ottaa huomioon heidän toiveensa ja mielipiteensä. Itsemääräämisoikeus velvoittaa kunnioittamaan asukkaiden halukkuutta osallistua järjestettyyn toimintaan sekä kunnioittamaan vapaa-ajan käytön omia toiveita. Jos asukas haluaa vain olla ja levätä, ei ole oikeutta velvoittaa asukasta yhteiseen toimintaan.

Kehitysvamma ilmenee käsitys- ja ymmärryskyvyn alueella, mikä tuo omat haasteensa eettisten periaatteiden noudattamiseen. Eettiset periaatteet ovat tärkeitä ottaa huomioon opinnäytetyötä tehdessä. Eettisiä periaatteita ovat haittojen välttäminen, ihmisoikeuksien kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, rehellisyys, luottamus ja kunnioitus. (Kylmä & Juvakka 2007, 147). Nämä korostuvat erityisesti siinä, millaisia lähteitä on käytetty ja miten niillä on viitattu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127). Asumisyksikkö ei halunnut julkistaa yksikkönsä nimeä eikä tarkempaa osoitetta, joten emme mainitse sitä tässä työssä. Emme saaneet asumisyksikköön toimitetussa esitteessä käyttää virallista kaverikoiratoimintakuvaa, joten se on korvattu toisella kuvalla. Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan tärkeimpiä ihmisiin ja eettisyyteen liittyviä periaatteita ovat informointiin perustuva suostumus, seuraukset, yksityisyys sekä luottamuksellisuus (Hirsjärvi ja Hurme 2000, 19–20).

Tämän opinnäytetyön tekijöillä on tai on ollut koiria, ja se oli yksi syy valita opinnäytetyömme aiheeksi kaverikoiratoiminnan. Yritimme kuitenkin välttää omaa mieltymystämme koiriin ja saada siten aikaan luotettavaa tietoa kaverikoiravierailuista. Kaikilla toiminnallisilla kerroilla kunnioitimme asukkaiden itsemääräämisoikeutta ja heidän mielipiteitään. He saivat aina vaikuttaa, mitä toiminnallisissa osuuksissa tapahtui ja kieltäytyä halutessaan tulemasta paikalle. Talon henkilökuntaa oli mukana kokoontumisissa, jotta me opiskelijat voisimme keskittyä havainnointiin paremmin. Toiminnan alkamisesta ilmoitettiin asukkaille suullisesti ja esitteellä viikkoa aikaisemmin sunnuntain yhteisessä talon palaverissa. Henkilökuntaa oli informoitu vierailuista jo hyvissä ajoin, jotta kaverikoiratapaamisissa henkilökuntamitoitus olisi riittävä.

Eettisyyden huomioimme haastatteleamalla kutakin osallistujaa jokaisen toteutuskerran jälkeen omassa tilassa, ja kysymyksiin vastaaminen oli täysin vapaaehtoista. Kehitysvammaisilla ihmisillä on oikeus omiin mielipiteisiinsä, ja he ilmaisevat sen omalla henkilökohtaisella tavallaan. Kaikilla on oikeus olla oman elämänsä asiantuntijoita. Kehitysvammainen ihminen tarvitsee lähimmäisiltään rohkaisua ja hyväksyntää kehittyäkseen oman elämänsä asiantuntijaksi. Lähipiirin hyväksyntä ja kannustus rohkaisevat oman mielipiteen ilmaisemiseen. (Ekmar ym. 2010, 7.) Asumisyksikön ohjaajat vastasivat kyselylomakkeiden kysymyksiin ja palauttivat suljetussa kirjekuoressa ne sovittuun päivämäärään mennessä niille varattuun laatikkoon. Koiraohjaajille kysymykset laitoimme sähköpostilla, ja he vastasivat samoin takaisin. Vastaukset molemmilta ohjaajaryhmiltä

käsittelimme vain meidän opinnäytetyön tekijöiden kesken. Kainuun kennelpiirin kaverikoiravastaavana ja Kennelliiton yhteyshenkilönä toimivalta henkilöltä saimme tietoa heidän toiminnastaan sekä suostumuksen viitata heihin tässä opinnäytetyössä.

Aiheeseen liittyvää kirjallisuutta luimme opinnäyteprosessiamme varten paljon. Internetistä löytyvien lähteiden käyttöön kiinnitimme huomiota niiden luotettavuuden näkökulmasta. Kehitysvammaisuuteen liittyviä lähteitä löytyi paljon, mutta eläinavusteisesta toiminnasta löysimme vain yhden suomenkielisen teoksen. Opinnäytetöitä kaverikoiratoiminnan viemisestä kehitysvammaisten pariin löytyi muutamia. Kansainvälisiä lähteitä työssämme on kaksi.

Viivästyksistä johtuen alkuperäinen aikataulu ei toteutunutkaan vierailujen osalta, mutta ajankäyttöemme ei venynyt kuitenkaan liian pitkäksi. Prosessi kesti noin vuoden verran, joka on aika tyypillinen aika opinnäytetyön tekemiselle. Koska opinnäytetyömme oli toiminnallinen, aineistoa ei analysoitu niin tarkoin kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä. Käytimme aineistoa toimintasuunnitelman taustatietona ja apuna suunnitelman laatimisessa. Luotettavaksi kehittämistyömme teki mielestämme aineiston tarkoituksenmukaisuus ja aineiston keruun menetelmät sekä yhteistyö asumisyksikön ja ohjaavien opettajien kanssa. Raportointi tehtiin tutkimuksellisella otteella, esittelemällä teoriapohjaa, keskeisiä käsitteitä ja avaamalla itse opinnäytetyön prosessia mahdollisimman tarkasti. Haastattelunauhoja ja –tekstejä säilytimme luotettavasti, eikä aineisto joutunut ulkopuolisten käsiin missään vaiheessa. Opinnäytetyöprosessin päätyttyä hävitimme aineiston asianmukaisella tavalla.

9.2 Opinnäytetyön prosessi ja ammatillinen kasvu

Opinnäytetyö idean löytyminen oli yksi haasteista. Idean on oltava kiinnostava, innostava ja jopa hyödyllinen, että sitä jaksaa työstää runsaan vuoden ajan. On sitouduttava pitkäjänteiseen ja -kestoiseen työskentelyyn. Kaikkien meidän mielessämme oli, että tekisimme opinnäytetyöstämme kehittämispainotteisen. Tehtävän suunnittelulla ja rajauksella on tärkeä rooli opinnäytetyössä. Materiaalia ei välttämättä helposti löydy, joten vaatii työtä ja etsimistä sekä yhteydenottamista eri sidosryhmiin, jotta tarvittavaa teoriatietoa

kyseiseen aiheeseen saadaan. Esittelimme tutkimussuunnitelman sekä aineisto- ja menetelmä seminaarissa vaadittavat osiot työstämme ohjaavalle opettajalle, opponenteille ja opiskelukavereille. Saimme heiltä hyviä neuvoja työn jatkamista varten.

Kaverikoirien vierailujen sujumisen kirjasimme opinnäytepäiväkirjaan, jokaisen tapaamisen jälkeen. Kirjaaminen auttaa muistamaan tavoitteet ja on menetelmien sekä toiminnan onnistumisen arvioinnin tukena. Olemme työstäneet tätä opinnäytetyötä kolmen opiskelijan voimin ja sen tekeminen ryhmässä on antoisaa sekä haasteellista. Saattaa olla helpottavaa, ettei ole itse vastuussa ihan kaikesta ja työnosuutta voidaan jakaa. On tärkeää pitää sovitusta pelisäännöistä kiinni, ettei tehdä päällekkäistä työtä. Työskentelytapoja on monia, mutta kun on kyseessä ryhmätyö, kirjoittamisen tapojen ja käytäntöjen yhteensovittaminen hyvän lopputuloksen aikaan saamiseksi on erittäin tärkeää. Me kaikki opinnäytetyöntekijät teemme vuorotyötä ja haasteena koimme miten saamme järjestettyä työvuoromme siten, että meistä jokainen pystyi olemaan paikalla koiravierailujen aikana. Oman haasteen koimme myös siinä, että koirakkoja oli oltava paikalla kaksi vierailujen aikaan. Aikataulujen sovittamisessa monen eri tahon kanssa oli järjestämistä. Viivästyksistä johtuen alkuperäinen aikataulu ei toteutunutkaan vierailujen osalta, mutta mielestämme ajankäyttömme ei venynyt kuitenkaan liian pitkäksi.

Kaverikoiravierailuja asumisyksikössä olimme alun perin suunnitelleet tapahtuvan neljä kertaa kuukauden välein, kaksi vierailua sisätiloissa ja kaksi ulkona.. Loppujen lopuksi vierailuja järjestyi kolme, josta viimeisellä kerralla kävimme ulkoilemassa koirien kanssa. Koko opinnäytetyönprosessi kesti noin vuoden verran, joka on aika tyypillinen aika opinnäytetyön tekemiselle. Koska opinnäytetyömme oli toiminnallinen, aineistoa ei analysoitu niin tarkoin kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä.

Opinnäytetyöstämme löytyy kaikilta osin sosionomi (AMK) ydinosaaminen. Sosionomi (AMK) ydinosaamiseen kuuluu tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden edistäminen sekä huono-osaisuuden ehkäiseminen yhteiskunnassa. Hän omaa tutkimuksellista osaamista sekä osaa tuottaa uutta tietoa ja kehittää sosiaalialan palveluita. Sosionomi (AMK) ymmärtää yhteisöjen toimintaperiaatteita sekä osaa vahvistaa ja edistää kansalaisuutta tukevaa osallisuutta. Lisäksi hän kykenee tunnistamaan epätasa-arvoa aiheuttavia rakenteita ja toimii niiden poistamiseksi. (Koulutusohjelma-kohtainen kompetenssianalyysi 2006.)

Kehitysvammaisten ihmisten parissa työskentely oli erittäin antoisaa ja opettavaista. Tietopääomamme kasvoi selvästi tämän työn aikana. Perehdyimme kehitysvammaisten elämään, heidän asumiseensa, vapaa-aikaansa ja oikeuksiinsa. He uskaltavat aidosti kertoa mielipiteensä ja toiveensa, heiltä palautteen saaminen on aina suoraa ja rehellistä. Ammatillista kasvua meissä tapahtui koko opiskelun ajan. Tulevina sosionomeina saamme työskennellä erilaisissa työtehtävissä sekä erilaisten ihmisten parissa. Sosionomilla täytyy olla hyvät vuorovaikutustaidot. Hänen on osattava kuunnella asiakasta ja kohdata hänet omana persoonanaan. Hyvät sosiaaliset taidot, unohtamatta huumorin tajua, auttavat selviytymään eteen tulevista erilaisista tilanteista.

9.3 Jatkokehittämisehdotukset

Miettiessämme jatkokehittämisehdotusta, ajattelimme millaisia erilaisia talon sisäisiä vapaa-ajantoimintoja voisi järjestää tukemaan kehitysvammaisten osallisuutta. Kolmannen sektorin tuki ja tulevien opiskelijoiden toiminnalliset opinnäytetyöt uusine ideoineen, ovat varmasti tervetulleita. Toisena jatkokehittämisehdotuksena esitämme, että kaveri-koiratoiminnan vaikutuksia tutkittaisiin asukkailla, jotka eivät pysty kommunikoimaan eivätkä sanallisesti kertomaan tuntemuksistaan. Tässä meidän opinnäytetyössä mukana olevassa asumisyksikössä asukkaiden mielipiteitä ja toiveita kuunnellaan sekä ymmärretään, että mielekäs tekeminen yhdessä toisten kanssa on erittäin tärkeää.

LÄHTEET

- Altschiller, Donald 2011. *Animal-Assisted Therapy*. California: Green wood.
- Asumisyksikön oma tietokanta 2015. Aukkaiden viikko-ohjelma. Viitattu 30.10. 2015. Tuloste tekijän hallussa.
- Cacciatore, Raisa; Ingman-Friberg, Susanne; Kauppinen, Pamela; Laru, Suvi & Pekola, Jussi 2016. Väestöliitto. Kosketuksen merkityksestä. Viitattu 14.1.2016. http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/usein-kysytyt-kysymykset/
- Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä, Opas Diakonia ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulujen julkaisuja. C Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu. Saatavana verkkoversiona <http://www.diak.fi/opis-kehu/opinnaytetyo/Sivut/default.aspx>.
- Ekmark, Maritta; Heiniluoma, Susanna; Huotari, Irma; Leino, Sanna & Puranen, Tuula 2010. *Omaa kotia kohti*. Tampere: Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.
- Eriksson, Susan 2008. *Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen*. Anjalankoski: SOLVER palvelut Oy.
- Ernst, Lorraine 2014. *Animal-Assisted Therapy: An Exploration of Its History, Healing Benefits, and How Skilled Nursing Facilities Can Set Up Programs*. *Annals of Long – Term Care* 2014. Viitattu 12.11.2015. <http://www.annalsoflongtermcare.com/article/animal-assisted-therapy-exploration>
- Espoo 2012. Laitosasuminen. Viitattu 15.1.2016. http://www.espoo.fi/fi-FI/Sosaali_ja_terveyspalvelut/Vammaispalvelut/Asuminen_ja_asumisen_tuki-palvelut/Laitosasuminen
- Häkkinen, Tiina 2011. *Kehitysvammaisen seurakuntalaisen osallisuus kirkon kehitysvammatyössä*. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu - tutkielma.

- Heikkinen, Matti 2015abc. Perhepalvelujohtaja, Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kunta-yhtymä. Viitattu 21.10.2015 https://www.otakantaa.fi/fi-FI/Se-laa_hankkeita/Kehitysvammaisten_henkiloiden_asumisen_ja_siihen_liittyvien_palveluiden_suunnitelma_20152020_Kainuussa
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu, Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Huovinen, Kristiina 2013. Kennelliiton kaverikoira kehitysprojekti. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Huusko, Martti 2015. Inhimillisyyys paljastuu hyvästä kohtelusta. Kainuun Sanomat. 21.9., A5.
- Ikäheimo, Kaija 2013. Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Solution Models House.
- Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 2016a. Vammaispalvelut. Viitattu 22.1.2016 http://sote.kainuu.fi/kehitysvammaisten_asumisyksikot
- Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä 2016b. Vammaispalvelut. Viitattu 22.1.2016. <http://sote.kainuu.fi/palveluasuminen>
- Kaski, Markus (toim.); Manninen, Anja & Pihko, Helena 2009. Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.
- Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. 2008. Oma ovi, oma tuki. Näkökulmia kehitysvammaisten ihmisten yksilölliseen elämään.. Viitattu 23.1.2016. http://www.kvtl.fi/media/julkaisut/oppaat/1256545820oma_ovi_-opas.pdf
- Kehitysvammaliitto 2014. Viitattu 25.2.2015. Visiot, arvot, strategia. <http://www.kehitysvammaliitto.fi/suomeksi/tietoa-liitosta/paamaara-arvot-strategia/>.
- Kettinen, Niina 2007. Mikä ihmeen kaverikoira?: kaverikoira-toiminta tutuksi Jyväskylän alueen vammaisalan työntekijöille. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden tiedekunta. Opinnäytetyö.
- Kihlström-Lehtonen, Heidi 2009. Minä ja koirani – Koiran vaikutus toiminnalliseen hyvinvointiin. Jyväskylän yliopisto, Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta, terveystieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

- Kontkanen, Jaana 2012. Hyvinvointia toiminnasta koiran kanssa vapaaehtoistyössä. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma
- Koulutusohjelmakohtainen kompetenssianalyysi 2006; Sosionomi (AMK) kompetenssit 2010. <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/7e5cfcaf-42e5-496f-8568-5937786cd4b2>
- Kylmä, Jari & Juvakka, Tarja 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 23.6.1977. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>. Viitattu 11.4.2015.
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 3.4.1987. Viitattu 19.2.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>
- Laukkanen, Suvi 2013. Eläinten läheisyys tunne elämämme säätelykeinona. Teoksessa Kaija Ikäheimo (toim.) Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki:Solution Models House, 22.
- Mäki, Maiju 2006. Papunet. Toimimalla osallisuuteen. Viitattu 17.2.2015. http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/toimimalla_osallisuuteen_web.pdf
- Malm, Marita; Matero, Marja; Repo, Marjo & Talvela, Eeva-Liisa 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Moilanen, Tarja & Surkka, Riikka 2011. Kaverikoiratoiminnan merkitys ikääntyvien hyvinvoinnille. Savonia ammattikorkeakoulu. Sosiaali- terveys- ja liikunta-ala. Toimintaterapian koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Muros, Tiina 2013. Suomen Kennelliiton Kaverikoiratoiminta. Teoksessa Kaija Ikäheimo (toim.) Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki:Solution Models House, 82.
- Oikarinen, Kati 2013. Kaverikoiratoiminta erityislasten terveyden edistäjänä. Rovaniemen ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:15. Viitattu 17.12.2015. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2014/Taiteen_ja_kulttuurin_saavutettavuus.html

- Pirinen, Sanna 2015. Kaverikoirakoordinaattori, Suomen Kennelliitto. Espoo. Sähköpostiviesti 27.11. 2015 Vastaanottaja Tuula Virkkunen. Tuloste tekijän hallussa.
- Räsänen, Henrik i.a. Kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät. Viitattu 12.10.2015.
http://www.hamk.fi/verkostot/kudos/menetelmat/Documents/4_Kvalitatiiviset_tutkimusmenetelmaet.pdf.
- Ripatti, Päivi (toim.) 2011. Kehitysvammaisten asuminen Uusireformi 2010–2015. Viitattu 19.2.2015. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80019/654df847-a315-42e2-ab92-bebb8df864b7.pdf?sequence=1>
- Ruuskanen, Maria & Eskelinen, Seija 2013. ”Koen itse olevani tekijä” Kohti yksilöllistä elämää ja osallisuutta. Mäntsälä: Vammaispalveluhanke, 3.
- Säkkinen, Saija & Tumelius, Riitta 2013. Kaverikoirat kurssimateriaali. Suomen kennelliitto ry.
- Seppälä, Heikki 2015. Tutkimus- ja kehittämiskeskuksen johtaja. Kehitysvammaliitto. Kehitysvammaisen henkilön toimintakyvyn arviointi. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 1.6.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/palvelutarpeen-selvittaminen/kehitysvammaisen-henkilon-toimintakyvyn-arviointi>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2010. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015. Helsinki; Yliopistopaino. Viitattu 25.2.2015. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112497/URN%3ANBN%3Afi-fe201504225692.pdf?sequence=1>
- Suomen Invalidiliitto i.a. YK:n vammaissopimus käyttöön! -käsikirja. Henrik Gustafsson. Viitattu 15.1.2016. http://www.invalidiliitto.fi/files/attachments/julkaisut/yk_toolkit_pieni.pdf
- Suomen Kennelliitto 2013a. Kaverikoirat tuovat iloa ja elämyksiä. Viitattu 2.3.2015.
<http://www.kennelliitto.fi/kaverikoirat>
- Suomen Kennelliitto 2013b. Kaverikoirien historia Suomessa. Viitattu 24.2.2015.
<http://www.kennelliitto.fi/koirat/kaverikoirat/kaverikoirien-historia-suomessa>

- Suomen Kennelliitto 2013c. Sopiiko koirasi kaverikoiraksi? Viitattu 24.2.2015.
<http://www.kennelliitto.fi/koirat/kaverikoirat/sopiiko-koirasi-kaverikoiraksi>
- Suomen Kennelliitto i.a. Tietoa kaverikoiratoiminnasta. Viitattu 24.11.2015.
<http://www.tamsk.com/pdf/KAVERIKOIRATOIMINTAAN.pdf>.
- Suomen perustuslaki 1999. 731/11.6.1999. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Viitattu 24.9.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015c. Tuettu asuminen. Viitattu 23.1.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elamantuki/asuminen/tuettu-asuminen>.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016a. Kehitysvammaisten asumisohjelma (KEHAS). Viitattu 15.1.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elamantuki/asuminen/kehitysvammaisten-asumisohjelma>.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016b. Osallisuus. Viitattu 15.1.2016.
https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus#Mitä_tarkoitetaan?
- Toikko, Timo. & Rantanen, Teemu. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy
- Toimintasuunnitelma 2015. Keskustekuforumilla Kainuun kaverikoirat 30.1. Viitattu 24.2.2015. <http://kainuunkaverikoirat.keskustelu.info/viewtopic.php?f=24&t=422>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.
- Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.
- Winkle, Melissa 2015. President AAI. Animal Assisted Intervention International. Viitattu 27.12.2015. <http://www.animalassistedintervention.org/Home.aspx> .

LIITTEET

LIITE 1: Kysely asumisyksikköön

TERVEHDYS XXXXXXXXXXXX asukkaat ja henkilökunta!

Olemme Kajaanissa opiskelevia Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita. Teemme opinnäytetyötä ja siinä suunnittelemme xxxxxxxxxxxxxx vapaa-ajantoiminnan kehittämistä. Kohderyhmänä ovat xxxxxxxxxxxx asumisyksikön asukkaat. Toiminnallinen osio tapahtuu keväällä 2015. Tuokiot olisivat kerran kuukaudessa maaliskuu- ja toukokuun välisenä aikana noin neljä yhteistä kokoontumista.

Tiedustelemme teiltä nyt ideoita siitä, millaista vapaa-ajantoimintaa te haluaisitte? Mikä viikonpäivä ja aika ovat teidän mielestänne sopivimmat toiminnalle?

Vastaisitteko 5.2.2015 mennessä.

Kiitos!

Terveisin sosionomiopiskelijat Ritva Ahvenjärvi-Mustonen, Tarja Suutari ja Tuula Virkkunen.

LIITE 2: Esite

TERVETULO!

Kaverikoirat vierailevat

29.03.2015 klo 14

Kainuun kaverikoirat ja sosionomi opiskelijat
Ritva, Tarja ja Tuula

LIITE 3: Asukkaiden haastattelukysymykset

1. Piditkö kaverikoirien vierailusta?
2. Millainen on hyvä kaverikoira?
3. Mitä sinä teit kaverikoirien kanssa?
4. Haluaisitko, että kaverikoirat vierailisivat luonasi uudestaan?

LIITE 4: Ohjaajien haastattelukysymykset

1. Vaatiko kaverikoirien vierailu kehitysvammaisten luona jotain erityisiä valmisteluja?
2. Miten sinun mielestäsi asukkaat kokivat kaverikoirien käynnit?
3. Millaisia positiivisia / negatiivisia keskusteluja syntyi koirien tapaamisesta?
4. Onko sinun mielestäsi parempi vaihtoehto ryhmä- vai henkilökohtainen vierailu kunkin asukkaan omassa asunnossa? Perustele.
5. Onko sinun mielestäsi eläinavusteinen vapaaehtoistoiminta asukkaille hyödyllistä ja hyvinvointia edistävää toimintaa?
6. Minkälaisia positiivisia/negatiivisia odotuksia ja ajatuksia kaverikoiratapaamiset sinussa itsessäsi herätti?
7. Jos pelkää koiria tai olet niille allerginen, koetko että se on este koirien työskentelylle työpaikalla?
8. Onko tällainen vapaa-ajan toiminta jatkossa mahdollista toteuttaa työpaikassanne?
9. Saatuasi yhteystiedot, ottaisitko jatkossa yhteyttä Kennelpiiriin kaverikoiravastaavaan ja järjestäisit asukkaille tällaista vapaa-ajantoimintaa?

LIITE 5: Koiraohjaajien haastattelukysymykset

1. Miten löysit mukaan kaverikoiratoimintaan?
2. Kaverikoiratoiminnan hyödyt itsesi ja koirasi kannalta?
3. Mitkä ovat mielestäsi Kennelliiton kaverikoiratoiminnan kehittämisen haasteet ja hyödyt?
4. Miltä tuntui käydä tässä kehitysvammaisten yksikössä kaverikoiran kanssa?
5. Sujuiko vierailu siten, kuin olit ajatellut?
6. Olivatko tilat sopivat vierailulle?
7. Oliko asukkaista koostuva ryhmäkoko sopiva?
8. Millaisia vaikutuksia kaverikoiratoiminnalla on mielestäsi kehitysvammaiselle henkilölle?
9. Millainen kokemus sinulle ja kaverikoirallesi oli olla mukana kehittämässä kehitysvammaisten vapaa-ajantoimintaa?